

13597

891.99
5-50

2003

ՀԱՅԿԱՅ ԴԱԼԻՆ ԽԵՐՆ ՈՒ ՀԱՍԻՐ

Կ Ի Ր Ե Ց

ՑՄԲԼԱԳԻ ԽԱԶՄՆԸ

ՀՐԸՊՐԱԿԵՑ Կ. Կ. ՄԵԼԻՔ-ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Զ

Տպարան Մոսկու վարդապետի

1887

891.99

Մ-50

891.99
Մ-50
այլ

ՀԱՅԿԱՅ ԴԱԼԻՆ ԽԵՐՆ ՈՒ ՇԱՌԸ

75

Կ Ի Ր Ե Ց

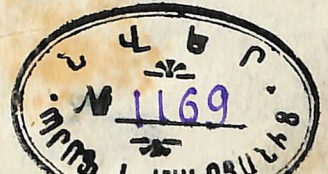
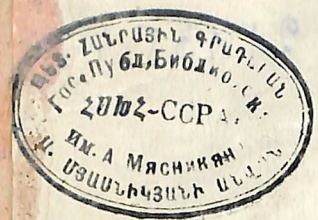
ՏՄՐԼԱԶԻ ԽԱԶՍՆԸ

ՀՐԸՊՐԱԿԵՑ Կ. Կ. ՄԵԼԻԲ-ՇՈՀՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

ԹԻՖԼԻՉ

Տպարան Մովսես Վարդանեանի

1887

38213 ա.հ.

Доз. ценз. Тифлисъ, 8 октября 1887 г.

Тип. М. Вартамянцъ. Троиц. пер. д. № 11

(868
42.)

21435.60

Իմ ազիզ Ղլըցուց

Մեծին, պուճուրին, մարդին ու կնոջան,

տղին ու ըխճըկան

փէշքէշ ա անըմ

իւրան աչքայ հըռացած, մտքայ մոռացած

ՏՄԲԼԱԶԻ ԽԱԶԱՆԸ

ԾՅԵՎԱՅ ԴԱԼԻՆ ԽԵՐՆ ՈՒ ԾԱՌԸ

Ա. ԲԱՐԵՒԱԿԻՐ.

(Նոր-Դար կազերին)

Գերամեծար սհապ կազէթ կիրող.

Ղորթա ասըմ ըն քու կրգէթըմը մենակ կիրաւիաւ եա ըշխը-
րաւիաւ կիրողներին ըս տեղ տամ, ամմա ես հունց անիմ վեր
վէչ էն ըմ գիղըմ, վէչ էն. ես մին չուցէ տմբլաչի մարթ ըմ
նոր Ղալան եկած, նոր լիւզուս պեցուած, հունց վեր կիրեմ,
գիտըմ ըմ երաս ծըծըղելու ըն ինձ մեաղրա քցին. լեան էն չի
վեր հեալա էս դեծնըմ իմ պըպսկան լիւզվաւ կիրեմ, ետնան
թա վեր դաբու կանիս, ըշխարի էլ կրկիրեմ փիթիր չկայ:

Շօշվայ Ղալին խէրին ու շառին ջոնդ ու պոճախ չօնի,
վեր մին-մին շարիս, ըստեղան Հնգստան կըհասնի, ամմա
հինչ կանիս վեր մեր թոփխանան գէնը չի անց կէնըմ, եա
շատ-շատ քամու ճղացան չրու քեօհնայ հանգիստը, երի
դըվազան չրու ներքինը համուում, հեալա շատ փայն էլ հու-
ղը փարտակ ըն անըմ, վեր լիւս աշխար չի տիւս կեայ, թէչնա
չէ Աստուած ա գիտըմ հինչ ըլալիւմ նի կընգնի մեր թոփ-
խանան: Մին էլ էս կայ, վեր ձեր կրգէթըմը մեր Ղալան շատ
պեն չըն կիրըմ, չիւն մեր համիայ մարթէքը խոի պեները եօր
չըն օնըմ. վայը եկել ա տարալ կիրողին վեր անըմ պեց ինի,
ըշխարիս լափը կըտան կլիին՝ Բսկեարանայ գէնը խուէգ տան:
Էս էլ ասիմ վեր մեր շհարին խէր ու շառը ճնանչողը ըստիւր

ընդհար խնամի ա ինքն եա պելի, եա հրեան, հունց կրկարի Սաքիւն, եա Մաթիւն քէֆին նի կեայ՝ ընդդա անըմը կազէթ քցի։

Ամնա դէ ինձ մհար հինչ կայ, ես մին դրաղի մարթ ըմ, վէչ Սաքիւն անա ըմ վախըմ, վէչ Մաթիւն, վէչ Բղղըսարին. հու վէր ինձանա նղանայ, թող քինայ ցորտ ջիւր խմի. մին էլ խօսկը մեր մէջը մնայ, թա վէր տիւ ըտեղան մաններդ խղըցնիս վէչ, ըստեղ իսկի ինձ ճնանչող չինիլ, մինն էլհա ասիլ չի, թա տեղդ ծոխ ա, երկաց ընտեղ նստի, եա աչքիդ երայ օնք կայ։

Մախլաս, ըստրանք թողինք, տիւ եկ լեաւ անգուճ դիր մեր Ղալին խէրին ու շառին, թա Աստուծ կըսիրիս։

1.

Կեարունքին քրըզ-քարոզա շատ խուսեցին կրղըթներըմը. հու վէր եր ար կենըմ՝ բոմիում ար մեր հուքեվուր դէրերին կլխին, թա քարող չըն տամ, քարող չըն տամ. մղղանըմ դոր- թա աբուռին քարող տուող դէր շատ չօնինք, ամնա էլհա Ածու տուածան մին էրկունը կըճարուն. մեծ պասին եա էր- կան ուտըսին իւրանց խելքին կտրածան խօսըմ ըն. ամնա մա- զալուն էն ա, վէր մղղանըմ մի ըշխարի վրթապետ էլ տիւ է- կաւ իւրան շնորքը նշանց տուաւ։

Ըշխարի վրթապետին քարոզնէն սուամարանըմն ար ինըմ. էլ դիւրգեար, բաննահ, խառատ, զարգեար չար մինըմ, լոխ էլ կլխին ին հաքվում, մեր պարապ-սարապ համիէքն էլ պակաս չին ընտեղ. (ախար միւհտա թամաշան հիւր կըտան). խօսում ար խօսում մեր ըշխարի վրթապետը՝ սարան քօլ ընկ- նըմ, քօլան ծեօր, ծեօրան խիւթ, ես հինչ գիւգամ, ըշխարքիս տական փոնըմ ար, երկինքաւ տիւս կեամ. տնաշէնը ծով ար ծով, ուկիանոս ծովը . . . :

Մեարտի տըսնօխտին մեր ըշխարի վրթապետին տուած քրըողին սիւր սթիլ ջամն ար՝ թա էրկու ջուռայ օրէնք կայ

ըշխարըմը՝ Ըստրծու տիրած, մին էլ մարթու։ Ըստրծու ու- ընքնին մուք կարըմ չընք պահինք, չիւն շատ զօռքայ ըն, մեր խելքը հանըմ չի. մարթու տիրած ուրընքնին մուք պահըմ ընք, ամնա էտ էլ քեամիլ չըն, հեալա քիւրան տիւս չըն եկալ, վէր վախտ քիւրան տիւս կըլեան ու մուք կըպահինք, էն վախտը աշխարս մին ըրքըյթիւն կըտեռնայ, մարթէքն էլ Ըստուծնէ. . . :

2.

Տմբիս թխեցին, մին սեաս եր իլաւ, թա մեարտի երե- սունին սուամարանըմ ասեղ քցելու տեղ չի կար, հալալ իրեք սհաթ խօսից մեր ըշխարի վրթապետը. էս դեօնըմ ըւտորա- նին խոր-խոր տըղերան ար խօսում՝ Գրիքոր Լուսավերչան, Թրգմնիչներան, վերջն էլ երայ պերաւ լիւտըրկններան. ասից վէր մեր մունթերին մինը լիւտըրկանու ախպեր ա, պիծի տեղաւ ժւղեցալ ա հընկորանցը խելքա տանի լիւտըրկան շի- նի, վէր գիտացի, էն սհաթին տիւս ըրի. ետնան տանիքը վրթապետու նհեա մայըհաթ ըրի, էն խօսին կնչեցի յղէ պե- ըրի. վերջն էլ խօսին լիւտըրկան ախպօրը ծէն տուի, շատ տէսան, տէնան խուսեցինք՝ ես ըսեցի, նա ասից, նա ասից, ես ըսեցի. վերջը լիւզուն կըպեցի յղէ քցեցի։ Լեաւ չըմ ըրալ, ա ջամհաթ. (աֆիարիւմ, աֆիարիւմ, կերածդ քեզ հալալ ինի, ըստեղան ընդեղան թարիֆլըմէք)։

3.

Ապրիլի վեցին ըշխարի վրթապետը էլհա մին օրհնուած պերանը պեց ըրաւ. էս դեօնըմ տեսալ ար վէր ժըղովուրթին շատ տիւր ա եկալ լիւտըրկանին նհետ իւրան խօսածնէն, էլ- հա լիւտըրկններան կցեց։ Խօսից, թա Լիւտերլ ապերը հու ա իլալ, հինչեր ա ըրալ, վերջը էն տեղը պերաւ, թա մեր հայե- ըր վէր լիւտըրկան ըն տեռնըմ էտ ընտրանայ ա, վէր քարող տուող դէրեր չօնինք, իլածնին էլ թեամբալ, կռուարար, ան-

խելք մարթէք ըն. խէ՛ չըք քինում, ասից, առաջնորթին ասում եա կթղըկոսին կիրում: վէր ձեզ մհար քարող տուող դէրեր օծին, խէյըք եանի քօռ, բա էսքան քարողնէ ըմ տամ, տեսնում չը՞ք, վէր սարու նման ստեղ կաղնած ըմ. տիւք եկէք ինձ տէր-տէր շինեցէք, տեսէք հո՛ւնց ըմ էտ լիւորըկաններին պիւնը ցրել տամ. ես մհէգսագէտը շափաթը երկու իրեք հետ քարող ըմ խուսելու, եկէք, եկէք թմաշայ ըրէք, վախիլ մէք, փող չըմ ուղելու, թեաքչա ինձ տէրտէր շինիք, մին էլ թողիք վէր չըրու մահս մուսթերին եա ուստա, եա ուստաքաշի ինիմ:

4.

Ապրիլի օխտին ըշխարի վրթապետը խօսից անքննելի ու քննելի պեններին երայ. ամեն մարթ՝ ասից, քննելի ու անքննելի պեններ շատ օնի:

Անքննելին երկու ջուռայ ա, մին անքննելի կայ, վէր վերջը քննելի ա տեառնում, ձեզ ըրէնակ երկիրը, վէր առաջ անքննելի ար, վերջը քննեցին. մին էլ կայ, վէր անքննելի ա իլալ, միշտ էլ անքննելի կլմնայ, ձեզ ըրէնակ Աստուծ: Հինչ վէր անքննելի ա մեր խելքը կտրում չի, պեղմա աչքնէս կապինք հատանք, անքննելին քննելը մեղք ու կրակ ա: Ամմա հինչ վէր քննելի ա, պեղմա քննինք. քննեցէք, ինձ էլ քննեցէք, ես էլ ձեզ կըքննեմ. քննելաւ շատ առաջ կըքննանք, շատ. շատերը կտրում չըն քննին, մին քանէն օղըմ չըն քննին, մին քանէն էլ չափան տիւս ըն քննում: Չափան տիւս քննողէն շատ վնաս տուող մարթէք ըն, Աստուծ հեռու տանի ընտրհանցա:

Դէ՛ բօլ ա, հինչքան խուսեցինք, մհէգ էլ ժամ քինանք, աղօթք անինք, վէր մին փարայ անքննելի պեններ ձեզ մհար քննելի տեռնայ. . . :

5.

Մին ամէս չքաշած՝ անքննելին քննելի տեռաւ. տրմբըլիս թխեցի մին զիլ սեաս եր իլաւ, թա մին էրկու մարթ թոխտ ըն շինալ տուր-տեօնը ընկալ ծեռք քաշել տամ վէր ըշխա-իր վրթապետին տէրտէր շինին Ղզընչեցուց ժամին երայ, վէր հարը երգայ քարող տայ. ամմա դէր Ակունը եա Հախին մրեռած պեղմա ինին, վէր էտ պենները կիլօխ կեայ. ասում ըն մեծ ըլալիւմ ա ընկնելու, տեսնանք, էն էլ հեալբաթ տմբլիս կըթխիմ:

6.

Տմբլիս թխեցին Ղալան չաւ ըրին, թա ըշխարի վրթապետը մեր շհարին կնանոցն ան ըխճըկորանցը բիլէթ ա զարկալ, վէր կեան սուամարանը հաքուին. մեր կնանէքն էլ հէնց էտ ին օղըմ: մին գեարան գիգացին թա եա փսականչ ա, եա նշանտիրեք, եա ղոնախլըզ, հզրվեցին վէր քինան պատառ աչմիշ ինին, բոխճենին պենան. մին էլ վէր հսկացին վէջ թա օտիլ խմել չկայ, քարող ա տլական. «ցաւ քաղի նա, հոգիս ընդրա կիլօխը» ըսելաւ քուռը փեշման տղըրնէն նստեցին: Ամմա Աստուծ պահի էլհա մուսթերին, քեասիր-քըսիւբու լօխ էլ եկալ ին էտ օրը: Խօսից, խօսից մեր ըշխարի վրթապետը շուսյուլթիւնու երայ. ասից վէր մեր կնանէքը մեր տօնըքանդըմ ըն, պեղմա առաջը առնինք, մին հընկերօթիւն շինինք: Էտ հընկերթիւնին պըյմնէն էս ինի, վէր կնէկ արմատին երկու ծեռքա իւել շոր չինի, մինը տնստոնի, մինն էլ ղոնախլըզի կենայ: Կնանէքն ծեռք պեղմա քաշին իւրանց անգուճի ուլերան, ճկատին քուրուցան, ծեռքին բրասետան, վէսկի սհաթան, մններին մտընան. տղամարթէքն էլ Պեխի ախպիւրը քէֆ քինալան, պապիրոս քշելան, գինի խմելան, մին խօսկաւ՝ Ղալին սովդաքեարներին, զարգեարներին, բախկալ-

ներին, շիրաչոցը, զասաբներին լացը կտրցնին: Հու վէր էտ պեները կանի, ասմար տարին իրեք մանէթ կրտայ կնդատորին, վէր խարջայ իտի թիթեւացալ ա, հու վէր անիլ չի, ընդբանայ շտրափ ինք կօնինք. . . :

(Ես իմ Աստուծը, հախն ա Ղալին կնանոցը, համ շոր չկնան, համ էլ տարին իրեք մանէթ կնդատորին տան. անխր գիտում չըս է, պարուն կազէթ կիրող. Ղալին կնանէքը հունց ըն մուգին եախան փունալ է. էլ պերց, միւթաֆքայ չի մնացալ տներումը՝ թեարքներին կապած, տօնքատօն մանն կեամ: Աֆֆարիմ ըշխարի վրթապետ, հիւքիտ ըրքըլթիւնըմը պլպլայ, բեալքեայ տիւ ինի մին եօն անիս, թէշնա չէ մեր կնանէքը քանդեցին քարուատակ ըրին մեզ, կլինէս տարին. «էս պեր, էն պեր. ըտրան հաւան չըմ, էս մ՛շէգ մօղա չի», ես հինչ գիղամ, հզար ու մին ծիրտի-պիրտի պեներ. . .):

7.

Տմբլիս թխիլն ու սեաս եր իլնիլը մին իլաւ, թա ըխճկորանց շկօլին ուստաբաշի ըն ճոկալ Նըրըման-բէկին, վէր ըրեսուն տարի թքվրական շկօլումը վրժրպրտոթիւն արալ, վերծը տեսալ ըն վէր իւրան կլխու ընդեղան ծեռք քաշողը չի, պենցեա ըն կապալ, վէր քինայ տանը նստի գինջանայ: Մ՛շէգ մեր հուքըպրծնէն սուաբու մ՛շար պերալ ըն ուստաբաշի շինալ. ասըմ ըն հայերէն շատ թեամիւզ գիղըմ ա, ինքն էլ շատ արուին հմանկոտ մարթ ա, հանց հմանկոտ, հանց հմանկոտ, վէր մունթին սխալը հմանչըմ ա թա դիւզըցնի. . . :

8.

Հու վէր ասըմ ա մեր Ղալան ետ ա մնացալ, խաւար ան, աչքը տիւս տրաքի, սոտ ա, հատաս վէչ: Լիւսավերութիւն, լիւսավերութիւն մըզանըմ ա. մեր ազիզ պահած կնանէքն ու

ըխճկերը վէր տեսնաս կլուքումը փռռոնի կտրելիս, մաթ կը մնաս. բունան աւալա շախշախի, ահմեադի, միրզէյի պար կը կին. մ՛շէգ՝ վալս, կադրիլ, պոպկոլի մզուրկա ըն պար կեամ. թառին, սազին, քեամանչին էլ հաւան չըն, փորտուպեանը հու ըռեալն ա մօղան: Հինչ ասիմ է, ուսալանցի կուտրատիլը, անվէտ, անծառ, անծաղիկ բուվարըմը թրթշնած մանկեալը, ըխճըկորանց հմարձակ հոհուալ, քռքուալը, սլէթա-սլէթա խըշկոտալը վէր Ղըրցէք տեսնըմ չըն, ասըմ ըն. «ըհը, լհա էս լիւսավերութիւնը վէր կայ, փառք քեզ Աստուծ, անժախ վէր մունք էլ մին լուսավերութեցինք»: Մախլաս, պուկընիգին կնգանան կցած չըրու քեօմիւրչի Մեքիւն կնէգն ու ախճիկը էս իրեք տունըմը հանց լիւսավերուալ ըն, վէր էլ մեր պօլից-խանան օղըմ չի շհարին ֆանարնէն քշերը ջափայ քաշի վառի, չիւն ժըղովուրթը քըրքըղա լիւս ա տամ. . . :

9.

Տմբլիս թխեցին սեասը զիւլ-զիւլ պըրացաւ, թա ընցած շաբթին մին զօրայ հրսննըմ շօնը տար ճնանչըմ չար: Ղըլմըղալին թիւնդ վախտը գինու հարարաթան էրկու մարթ ըն էն դիւնեան քեցալ, մին էլ մին չալ էշ: Մարթէքը վէչինչ, լհա էշին դեարը խեղճ մնաց, ըրտասունքը ըչկերըմը տօն քինաց. խեղճ Բարխուդար. . . խեղճ. . . :

Ե՛հ, հինչ ասիմ է, հունց վէր տեսնըմ ըս Շօշվա Ղալին խէրին ու շառին վերջ չի կայ. թա վեր սաղ մնացի, մին-մին կըկիրեմ. մ՛շէգ տմբլաս ճըղուալ ա, քինըմ ըմ կրկատել տամ, ետնան մին դինջութիւնաւ էլհա խոնար ծառատ ըմ:

Տմբլացի Խաչագ:

Բ. ԲԱՐԵՒԱԿԻՐ.

Գերամեծար սհապ կաղէթ կիրող.

Էս մոռտերքումը Սարին էն դօլն ի քեցալ, վէր ճղուած տմբլիս մհար էշու կաշի ճարիմ, համ էլ ընտեղի անտար ընտէրու ծմրկներան էրկու հիւնի կոպալ կտրիմ տմբլթակի. փառք Սածու, լեաւ դայիմ կաշի ճարուեց, մին ընընցըվէրի կրկտեցի, կուպլնին էլ մոխըմ տուալ հզրալ. վէր վախտ մին խէր ու շառ պտահի, կրդռռըցնիմ սեասը քեզ հսցնիմ. ամմա վէր գիդաս հինչ քան ըմ չրչարուալ, հինչ ջաֆէնի ըմ քաշնլ, կասիս աֆֆարըմ տմբլաչի Խաչան, կէրածդ քեզ հալալ ինի:

Բեալքեամ պեն ա հրցնիս, թա խէ, Ղալին էշերին կաշուին հինչ ար եկալ, եա Պելի ախպիւրին ծիւրերին հիւնի ծառը կտրվալ ար, վէր եր ըս կացալ սարին էն դօլը քեցալ. խօսքդ շքեարաւ. մեր Ղալին էշերին թիւ ու համբարք չի կայ, թոր վէր շոռ տաս բօզ ու չալ էշու կրպտահիս, շատ վախտ էլ գրդըվարներին երայ մինըմէջ կրպտած, վէր մարթ համութ ա քաշըմ քշտաւն անցկենայ. եա խէ հեռու քինանք. վէր թովխանըմ խրէգ ըն ինըմ. կիւրականց կիւրակի եա շրփթը մէջի էնքան հաղթըմ ըն, վէր ասեղ քցելու տեղ չինըմ. մին դարիքը վէր տեսնայ, կրգիդայ թա լհա էշու եարմուկայ ա. ամմա հինչ կանիս վէր խեղճ հյլըններին թկեւան ու բզբըզելան կաշին ծկծկոտվալ ա տեռալ շտարար, էլ տմբլու եարաւիշ չինըմ. . . .

Հիւնի ծըռերին մհար հինչ աւիմ. հշտեղ ման կեաս կայ, ամմա մեր մէշաբադին թիւնդ. հրաման ա լըրալ, վէր ծմական մին ծիպլի կտրող էլ չինի. վայը Գեկել ա ընդրա տարալ, վէր մին շելակ չրչոփ պերաւ տօն, էլ աբեշիկին դամշուն տական պրծնիլ չի, հեալա շտրափը դէնը կենայ. ամմա դէ հինչ կանիս վէր Պելի ախպիւրին քէֆանողնին տրտրներան կցած չրու բաշմախի Վանին շաբաթ չինիլ, վէր խըրվաշու

մհար իրեք սածին փառ չերին, իսկի ըսրա մհար զակօն չի կայ. մինն էլ հա հրցընըմ չի, թա էտ հինչու երայ ըք. . . .

1.

Օքստոսի տասնօխտին կրկատուած տնգլադիս թխեցի մին սեաս եր իլաւ, թա մին քանէ ջահիլ-ջհիլ հաքուած, թխատրն խաղ ըրալ Կվկասըմ քեասիք-քըսիքու լեաւութիւն անող հոգերութիւնին մհար. ասըմ ըն շատ լեաւ ա անց կացալ, շատ լեաւ պեներ ըն խօսալ, ամմա թամաշաչէքը հանց շատ ըն իլալ վէր հաքուած փողը մին պենու քեարթալ չի տեռալ: Աղբաթը խէր մեր հարուստներին, հիւր տօն վէր քիզթըն իլալ դարկած, վխեցալ ըն ծեռք տան եղտոտուի, իրեան ջրաւը ետըն դարկալ, հեալա մին քանէ ուշուանցէ էլ հետը վէր խաթրներին չմնայ, մեազայ անին. . . .

Ախ, պենը կտրած ջահիլնէ, թա օղըմ ըք լեաւ անըմ տիւս պիրիք, տիւք էլ մարթու ջարգ ընկնիք, ձեր խօսքը տալիլ չքցեն, մէյմուն եա արջ պիրէք պար ընեցէք, եա չէ ցիրկ փուդրաթաւ եր կալէք, վէր փուխն հադի կնանէք ծիին երայ պար կեան, մեր Ղլըցէք դեաստայ-դեաստայ հաքուին, թըմաշայ անին, մանէթնէն էլ փուխուայ, թա չէ հշտեղ մարիֆաթ տըմնալի, խելք, շնորք սըվըրելի տեղ ա, գիտըմ չըք Ղլըցէն ընտեղան փախած ա, քեանդիր կըքցի բողազը կրխեղդուի, վէր կապէկ չի տալ. . . .

2.

Տմբլիս ծեռք չի նի եկած մին սեաս եր իլաւ, թա հիւքարծընին խօսք տուած ըն իլալ մին վրժըպետու վէր սուամբրանըմը տեղ տան. գիտըմ չըմ հոռեց ա ինըմ օքստոսի տասն օխտին ժըղովըմ վրժապետը դալաթ չի անըմ հոքարծընէրին անգիւնը փունըմ մածնին սեւ ասըմ, խեղճին էքսը ատկաղ ըն անըմ:

Այն, պիժի վրժապետ, ախր խելքիդ խէյ ըս շատ զօռ տամ է՝ գիտրմ չը՞ս էս էն աշխարհը չի՛. քեզ ասըմըն մածոնը սեւ ա, դու էլ ասի սեւ ա էլի. ըտեղ քեզ հինչ զօռ ա հանրմ: Գու հախն ա, դէ քինա խելքիդ տրօթուն ըրա:

3.

Տմբիս չթխած մին սեաս պցրացաւ, թա հինչ մարքայ վէրտանրմ ըն կնդատորը մըտրըքըկանու եա օրիշ խնդիրքու մհար, օթ օր կրախտին ըն անրմ ծոխ տամ, թա վէր նըղղթուն օնի տիւս կեայ. էտ մըքոցը շատ փայը ըտեղ հուքին տամ ա ու մին ըստուծասէր մարթ հաքըմ ա տանրմ թաղըմ, իւրան հիւքուին վարձք անրմ, տրրերին էլ հեալա մխիթարք ասըմ:

Տըսնողնէ ա իլալ վէր էտ մըղըլտէնքը քուստուն օրան ետը մին-մին եր ըն կացալ սաղ սալամաթ ու կնդատորին մըղակաւը էլհա նի մտալ. թա հաւորմ չըք, նաբաշաթին անա հրցրէք, ես պենու խաբար չըմ:

4.

Սուս ու փուս մին ծէն ա ընգալ, թա մհէգասողէնը հու վէր ծմական գկեռ, սիզնը, մհասուր, շիլոր, տղզան եա քըլ-խընձոր քաղի, խարջ պեղմա ինք օնին: Խեղճ քեասիւր-քիսուք բարու հասրաթ պեղմա մնան:

Բուննան աւալա չլուցէք եա Ղըրցէք տիւս կըկին ծմակը. իւրիւգիւնը վէրը պարկը շտրաւ լիգը, վէրը գօղը եա քըլ-թիւլամանը մոշաւ, վէրը քթոցը հիւնաւ, վէրն էլ շալվարին էրկու թայը տղզանաւ եա գկուաւ լցած հեալա խոնճանաւն էլ պիրանը գիւզակած, օսուքը քցած տօն կըկեար, խօխայ, ըրախայ կուրխընին, հնգեր հրեւանու փայ ու պեթին կըհա-նար, մհէգ այամը հանց փխացալ ա, վէր էրկու վննանուն

էլ բաֆայ չի կայ, կիւլիւ, չըղալու, ըգուաւու, քչըղակու մչանք էլ խաթր չօնի, վէր էտ ծըմըկներին Ասծու տուած ը-ռուզան ինքն էլ շահուի. . . : Վայ քու օրին, քեասիւր, գկու հասրաթ մնըլական ջանիդ մատաղ տմբլաչի Խաչանը, բա քու ճարը հոյնց կինի. . . :

5.

Տմբլաս հեալա տանան տիւս չար եկալ, վէր մին սեաս եր իլաւ, թա հոնի մին ժեշտի թախտափուշ շինող պեն ընե-լիս մին կտրայ կըկոնձի ա տամ վէր ընկնրմ տափը, սաղ-սալամաթ պրծնրմ. էտ ուստան իւրան մաքըմը կուրկուտ ա քցըմ, թա վէր ես իստի պցրըթիւն ա ընկի սաղ պրծի, ըստեղ մին պեն, անքննելի պեն կայ. Աստուծ ինձ պահալ ա, վէր քինամ իւրան զուլը տեռնամ, իտի էլ հսկըցնրմ ա հնգեր հը-րըվանու, անսէս քինրմ Ղաղանչեցունց ժամըմը շապիկ կէնրմ, դալիւր կաղնրմ. մհէգ ասըմըն էտ ուստան օղըմ ա տէրտէր տեռնա, Ասծու հրամանը կըտարի, ժըղովուրթն էլ շատ օրախ ա էտ ըստըծատուր պենին երայ:

Հունց վէր տեռնրմ ըս, պարուն կազէթ կիրող, տէրտէր տեռնալը մհէգ շատ հշտացալ ա. բուննան աւալա տասը տա-րի տըրըքըվթուն կընին, էս գուրծըկալին, էն ընթամին տօ-նը եղրպօլիկ, մըծնըքսակ, հաւ-ճաւ, ճոտ, ծիու, մթալ, մղրահաց կըպիրին, վէր պենը դիւզմիշ կինար, ետնան իրեք հարիւր անձալ մանէթ էլ ըլըհամիւիւր կըտուին, վէր մինը տէրտէր կըտեռնար. մհէգասողէնը էտ ինիլ չի. թեաք մինը լոք տայ եր ինի մին պեցուր թախտափուշու կիլիխ, ընտեղան թոպուլ ինի, թա վէր սաղ մնաց, ըստըծատուր տէրտէր ա հու տէրտէր, մեր ժըղովուրթը ասկազ չանի:

6.

Ամեն տարի պուլիկացի ըն անըմ էլհա մեր ժըղովուր-
թը հասկանըմ չի, վէր կնդստորին մարթէքը իրանց հօրը փահ-
լան չըն, վէր միւհտայ աչք քուռըցնին, մէջք կոտորին, քշերը
անքուն, ցերեկը անդրար հասու հհասու, մըռլու, կենդանու
մհար պեն դիւզըցնին:

Ասըմ ըն նոր տաքսի ըն տիրալ, վէր միննաթէքը մհէգ-
սադէնը սեկկետարին մին կիլոխ շեաքար պերին իւրան չայաւը,
ընթըմներին ըըհամիլիւր մին էլ հարդան բիր խանձած խո-
զի կեօճի (ամմա էրկու տորկանայ սակաս չինի), միրզոցը
հաւ, ճոտ, քուլլտակու ձիւմը, գեանդանբիր էլ մըզուկ,
շիլիպիլիթ, չուրաթան. գուրծակալ դէրին քարանը կակուզ
հինչ վէր կայ. տօռնը պահող գեադին էլ սրտին բղխածան,
ճիւբին իւլցածան: Քու արեւն ըմ ասըմ, թորա թա էլ իտի
եղալի փեշակ ինի. վէր մին պիծի ես էլ կիրափաւ կրի
իւրիւր քցիլ է, անսէս տմբաս վէր կըտինի, քինի լեազաթին
կնդստուրական տըռնի:

7.

Տմբլիս թխեցի մին սեաս պցրացաւ, թա սեկտեմբերի
վեցին ըխճըկորանց շիօլին դռները պէց ըրին. խիլայ մարթ,
կնէգ, խօխայ, ըրախայ կար հաքուած. ըշխարի վրթապետը
սրտին էն քիւնջը պուճախան քլքլցնելաւ մին քարող տուաւ,
լեաց իլաւ, լցըցուց. տեսնըմ ըք, ասից, իմ լեացը. մի լեաց
կայ ուրխութեան, մին լեաց էլ կայ տրտմութեան. մհէգ ես
ուրխընստայ ըմ լեաց ինըմ, թմաշա ըրէք, ինձ իշեցէք. (ըս-
տեղան ընդեղան ծեներ՝ «տեսնըմընք, տեսնըմ. խէ, քոռ չընք»)
եսնան կարթից մունթերին անըմնին, ամմա շատ մազալու
ար.— Մաշինկա, Վառինկա, Օլինկա, Կատինկա, Սոնիշկա,

Լիզինկա, ես հինչ գիդամ՝ հզար ցուռայ սրտընու անըմնէ
շրիւր-շրիւր թափըմ ար. խուխոց մարերն էլ՝ Հուռին, Վա-
ռին, Զառին, Շուլին, Սոլթին, Գիւլին ծլուռգ հանին ինըմ
պըռըշնէն ետ տանըմ, եանի տեսէք-տեսէք՝ էտ Մաշինկան
եա Լիզինկան իմ պահած մըճըցրած ըրախան ա:

Մինը հըցընող ինի. խէ, Հայոց կիրոց անըմնէն կլխալ ըն,
վէր մատուշկոցը անըմնէն ըն տինըմ խուխոցը, եա, ա վրա-
տեսուչ, տիւ խէյ ըս դաւթար քցըմ. կարըմ չըն թրքմանել
տաս, վէր մարթ մին պեն հսկանայ մէջան. բա նըրըման-բէկը
եա էն փափուկ վրթապետը հինչու մհար ըն:

8.

Տմբլիս չթխած Ղալան մին վրլոց ընկաւ, թա սումա-
րանի գիւլուրներին ախալիւրը ցմաքուալ ա, մհէգ ճիւրը պի-
դի կնդստորն ա ախմիշ իլալ, վէր խեղճ միրզէնին, անթամ-
նէն ծարաւ չկրտորուն, համ էլ հուքեուր դէրին գիւնա-
բախաննին մին-մին ճրուին: Ժըղովուրթը աչքերը հուզըղու-
րելաւ թմաշա եա անըմ, էլ հըցընըմ չի թա էս ճիւրը վէր
քիւֆիթայ օտողներին ճեանգն ընկաւ, բա սումարանին եա ըխ-
ճըկորանց շիօլին խուխոցն ու վրթալտներին հինչ պեղմա
խմըցնին. ախր Մարտի ապերը ճիւր կրելաւ ճար կինի. մին
տիւրիւր եկէք է, բեսա վէր օրան մհար ըք պահըմ ձեր
շնորքը, վրթեվուրն էլ անց կացաւ. . . :

9.

Տմբլիս թխեցի մին դմբդմբոց ընկաւ, թա Ղալին հեա-
քիմնէն իւրանց փշակին շատ լեաւ ըն ղուլլուզ անըմ, հըշ-
տեղ մին եղալի տեղ ա ինըմ, քշերին կէսըմն էլ չափ ըն ընգը-
նըմ, լհա վէր պենը թեարսըմ ա քեասիւք-քիտուբու կեալիս,
օրը ցիրեկաւ էլ վէնըմ ինիւրմնէն էտ հեաքիմներին նազ

ու սաղը տեսած, մէջք ասըմ ըն դռնըլարդայ ունիստուվեր-
տըմը կուբար վրցըցրած հեաքիմնէն ըն մօդ ընկալ, հինչ նչա-
ղու կօշտ ասին քինըմ ըն, հինչ ջուռայ ցաւ ասիս բժշկըմ
ըն, վրնըհախկին էլ ճրի գին: Ետ հեաքիմներին սլիվնը,
ծիլին, նեշտարը վէր մարթու նի ա կեամ, լեաւ ջուռայ-ջու-
ռայ հեաքերը հու վէր կող ա տամ, իրեք օրըմը բլբիւ կըտ-
րած եա տեղան եր ա կենըմ եա էն դիւնեան քինըմ:

Ետ թեազայ հեաքիմներան մինը էս մուտերըմը էլհա
մինին թեւեր ա տուալ էն դիւնեան թռքըւ: Աստուծ պա-
րի ճանապարհ տայ քինացողին, հեաքիմին էլ իւլի շնորք:

10.

Տմբլիս թխըմ ըմ սաղ ըրարած ըշխարքին իմաց անըմ,
վէր մեր Ղալըմը աթաղան-բաբաղան մնացած մին սիւրու
փաղի, ջինդար, գեարի քցող, կոռնը չափող, ըղթքարար,
կիրու եշող, սրտըմնայ հաքող, վախ չափող, դեանակ քցող,
ես հինչ գիդամ՝ հզար փէշայ քեամ մայեա կնանէք կան,
վէր սաղ տարին մեր շհարին խալիին խելքին աղ ըն անըմ,
իժան-իժան ըշխարիս շաւը ընդրանցայ հոքընըմ, հշտեղ
բախտ, դեօվլաթ կայ ընդրանց հիւրթաւը, դըռնաւը եր թափըմ:

Բախտ, բախտ մեր շհարըմն ա. հշտեղ մեաննանքեշ-
քեթար քեամբախտ տմբլաչի կայ, կոտը ընկած սուղաքեար,
չիները եր կալած չիւուլիկ, աղ տիրած խիարու նման տըղ-
նըկթած, լեպուերը կախ պաուաւ ախճիկ, անծոխ, անժըլուլուրթ
քհանայ, տըռնրտեօռնը ընկած վրժապետ, գէմբուչին խելքին
եսիր մնացած տընրիսայ, հարսին ծեռքին էրվըմ սկեսուր,
եա սըկսվորը ծեռքին խրավիլում հարսը, բախտը ճկաւերն
ընկած միրզայ, թող հստեղ կեայ, լոխչին էլ տեղ կայ, լոխ-
ունց փակուած բախտն էլ պեցանող կայ. . .

* *

Դէ էլ հինչ կիրեմ, պարուն կազէթ կիրող, կիլօխտ շատ
ցըրցի, քեզ դընգեասար ըրի, կըբախշիս, տմբլաչի մարթին
պենը փէշակն էլ էտ ա. ես էլ ըմ օղըմ վէր մին մարիֆա-
թին կիր կիրեմ, վէր կարըմ չըմ, հոնց անիմ:

Մեր տան խօխայ, ըրախայ տընհաւայ քեզ շատ ու
շատ անձանօթ պարով կանին, ձեռքտ կըպաչի մեր Կեափին:

Քու խոնար ծառայ

Տմբլաչի Խաչան:

Գ. ԲԱՐԵՒԱԿԻՐ.

Գերամեծար սհապ կազէթ կիրող.

Խմ էրկու կըճարօտ բարեակիրերը վէր տիպալ չըն, էլ
օր չի անց կէնըմ, վէր մեր Ղըքէք մոնըքշոթուն չանին,
տղամարթէքը մին ղոլան ըն կիրմիրած շամիուր կող տուա-
ծու նման հետաս ընկալ վէր պիւրթ տան, բեմբակ կիզին,
կնանէքը մին. էլ անէճք, պղէցք չի մնացալ Ղըրբաղըմը, վէր
էս էրկու ամսումը մեր օխտը պորտին երայ չի թափին: Տըմ-
բլաչի Խաչանը կասիս լհա լոխչու աչքի կիրողն ա, վէշ հըր-
սընքու ըն կանչըմ, վէշ նշանի, վէշ փսրկանչի. հեալա էտ
դէնը կենայ. մէջք էլ ասըմ ըն խօսկ մինն ըրալ վէր էլ Խա-
չան անըմաւ տմբլաչու տօն չթողին. ես գիտըմ չըմ, հիւրըմ
մին չօռ ասալ, հիւրի ըմ պրանաս մին փիս խօսկ հանալ, վէր
իմ խուրդայ խուլսոց ուղղին կտըմ ըն:

1.

Փառք Աստու, ես խալիսին նման եր չրմ կացալ չաւ ըրալ, թա Ղալին պտկան ծաղկած կնանէքը իւրանց մարթուց ջու-
բըմը էլ բեարաքեաթ չըն թողալ, լոխ տուալ ըն աւեան-աւ-
լեան դերեաների՝ զառ ու զումաշ ճօթերի բոխչենին, սան-
դուխնին լցալ ու՝ թոռին, ձիւնին, ցեխին, լելին մէջաւր քաշ-
քաշ ընելաւ շեափաթը մինը մաղբուն ըն անըմ տինըմ ընտեղ,
ամմա իւրանց խուխոց մհար ղիմիշ չըն անըմ էրկու շահու
թողթ առնին, եա իրեք ըբասու մին կիր, վէր կարթին,
խելք, շնորք սլերին, մարթ տեռնան:

2.

Ես ասալ չըմ, իսկի մոկաւս էլ անց չի կացալ, վէր ա-
սիմ՝ Ղալին աղիզ-մաղիզ ըխճրկերքը լիւսավերութիւնը գի-
տըմ ըն թա Ֆըռընգիստանայ եկած իւրանց շըլըպին տուռ-
նու, չարդու եա քըզդակու թեւին երայ ա, եա իւրանց
քիֆըմը խեխտած մէջքին կանանց կեարմիւր լենտին ու շան
կաշուայ շինած սեւ ու սիպտակ փեչատկոցը, եա չէ ուռ-
վանչի մայեա-տվայա ընելին, պուլկովի մզուրկա պար կեա-
լին. ամմա գիտըմ չըն թա իւրանց կըթմոնքին, ղալամին,
պընրթիւնին, ձեռքաջրին, ծանդր-ծնդրեանայ տանը, տռանը,
մըթըմէչի նստիլ եր կընալին երայ ա:

3.

Ես ասալ չըմ, խէ պէլ ըմ, վէր ասիմ՝ Ղըցուց նշան
տինելը, փաականչ անելը, հրսանէքը մին տնայանդոթուն ա.
մին ըխճրկատէր եա մին տղատէր վէր վեց օխտը հեարուր
մանէթ պարտքի տակ չընկնի, բեաս նրա հրսանէքը հարամ
ա, իսկի հրսանընքու հեսաքի չի: Ասի խէ. իրեք օր լհա մին

ղօշուն հնգեր հըրլանու հաց պեղմա տայ, վէր բէքէֆ չի-
նին՝ անէծքը թաիին, եա տնալ անին, վէր Շիլդիշլորանց
հրսանէքը Փիրիետ Ուեաիուն հրսանքան պախաս ար: Փըսին
վէր վէսկի թոխկայ, եա վէսկի սհաթի չինի, հոնց կինի, թէ
կուզ լհա պընըցնիլն էլ գիտըմ չինի. ըխճըկանը սկեալօրը,
տաքիրներին, պատրունին, պելուն, ես հինչ գիտամ՝ խմը-
հոնցուն, տատմարին, գիւիունանց էլ խալաթ պեղմա ինի,
հեալա իւրան ըխճըկան փայ ու պեթինքն էլ ալհեաղա, վէր
սկէսուրը շիւտ-շիւտ իրեսաւը չի կեայ ու խալիսը ասի՝ բեա-
րաքեալայ, լեա հրսանէք տուաւ Շիլդիշլորանց Միրզաջանը.
ամմա գիտըմ չըն թա լոխ էլ պարտքովի ա իլալ ու խեղճին
տօնը կլխին քանդուալ ա ու դրա մանին եա իւրան կնէգն
ա իլալ եա ղէմբուչը:

4.

Ես ասալ չըմ, իսկի ասիլ էլ չըմ աբադուլա, թա Ղա-
լին սովդաքեարնէն իւրանց գեաղգեահին անըմը կոտջալ ըն,
ծախողը շտացալ ա քանց առնողը. չկամութիւնը, մին մինու
վննատակ քանդելը, ափաշկարայ փոշ օտելը, սոտը, զորթը իւ-
րիւր խառնած միւշտարոցը պլոկելը, նիսիա առնելը, նիսիա
ծախելը արիւն ու մարմին ա տեռալ. մին նաղդէիանայ հալալ
առուտուր անաղ թա վէր կայ՝ մենակ Աբրումանց ապտեկիա-
նան ա, վէր իրեք գինը երայ տիրած Նադիր-Նահին գեօվ-
րան մնացած տղարանք ա ծախս անըմ, մին էլ մեր կուլքին
չլէննէն, վէր նաղդի կարտի ըն տամ ու մին բշերըմը Մալար
Փօմիչի (Թումուն տղայ Մարքարին) փողերը մննըմ ըն Իւան
Բողղանիչի (Ըատուծուրին տղայ Ուհանին) ջուբը, էքոր Իւան
Բողղանիչին ջուբան մննըմ Արտեօմ Կասպրիչի (Քեսաուն
տղայ Արթիւնին), ընտեղան էլ տիւա կեամ հղեր ծակ ու
ծուկ մննըմ ու մին էրկու շեփթան ետը լօխ էլ տեառը-տեար-

տակ տօն ընկած ըն ինքմ, եա պարտք բրած նոր մինա կար-
տին եախան փռնած:

5.

Ես ասալ չրմ, ախր կլխիս ձի ա քացի տուալ վեր ա-
սիմ, մեր պօլիցխանին պարտքն ա, վեր քիւչաներին, ըզբը-
հարերին ստակած շոնը, կատուն, հաւը-ճաւը, զերթը-զիբիլը
հաքիլ տէն ածել տայ, վեր կենայ վէչ տեղնուտեղը վետի
շնաւետը քցի, մարթու սէրտ վեր բերի:

Ա. խ, խօլերայ, թա մին նի կրմննես Գաբաղներին ճորաւը
եա թուրքերին մեահլոցաւը, կրտեսնաս հօւնց կրակ կտրած
իրեք օրըմը սաղ թմրզած կինի ու ամեն մարթ էլ իւրան
պենը ճնանչըմ: Դէ եկ էլի, անջախ քինըմ ըս՝ հշտեղ մին
թեամիւղ շհար կայ, հշտեղ մին պեն հսկացող ժղովուրթ
կայ, ընտեղ պիւն տինըմ: Եկ, բալամ, եկ, չրու կեսա վէչ,
վէչ Ղալըցէք ըն թեամիւղութիւնին զադրը գիղայու, վէչ
մեր գուխտոնէն ըն իւրանց սեարփան կուրցնելու մհար վրը-
հասու ինելու, վէչ էլ պօլիցխանան ա իւրան պարտքը կրտրելու:

6.

Ես ասալ չրմ, ախր հինչ պեն ծնիմ վեր ասիմ, թա
մրզանըմ քշերը խաթրու մհար հինգ ճոխտ փանար ըն փա-
ռըմ, էն էլ հշտեղ մին մեծ տօն կայ, ընդրա ըռաչին. աւ-
մա հղեր ծախրծու քիւչայ կայ, վեր մարդ օր ցերեկաւ էլ
փախըմ ա թա նի մննի (չիւն եա վէնը կրկոտրի, եա ծեռքը,
եա կիլօխը, եա ջմոչքն ու կալօշը կրմնայ ցխըմը, եա ինքը՝
չրմի նի կրնկնի մին գեօլու մէջ, էլ իրեք սհաթ կարալ չի
թա մէջան տիւս կեայ, հեալա էն զրաղ կենայ վեր տասը
տեղ վէնը նի կրպրծնի պատերին տակին նիզամըմը շարուած
փափուկ-փափուկ պեներին մէջ ու մին շափաթ շնաւետը

ծեռք չի քաշիլ իւրան անա), տարաւ լիւսու իրես չըն տե-
նար: Ա. խ տեսնաս հիւր խելք ա կտրելու, վեր Սաճու սիրին
զարանլըխ քշերներին մին նութը ճրագ տինի իտի տրղերըմը,
վեր պատառ ծիւպիւ-ծիւպիւի անի, համ մարդ սրտըվա-
նուի ընտեղէքաւ քինա՝ էտ խաթէնան ըզատուի, համ էլ
կիւղերին աչքը տափը տեսնայ, վեր շելակնին մղայիթ տօն
տանին:

7.

Ես ասալ չրմ՝ իսկի ասելու էլ մին զատ չի, վեր մեր ժա-
մերին զեանգակնին իւրիւգիւն ըռաւօտ նհախ տեղան ըն
կուտրատըմ, մին զօլան ժմհարներին ջափայ տամ, մին զօ-
լան էլ ժղովուրթին քնրհարամ անըմ: Էն վաղ ար, վեր
տան պառաւ կնէգը եա մարթը՝ խօխայ, ըրախայ առաջը քը-
ցած ձիւն ձմեռն էլ ժամ կըքինար, աղօթք կանար, մում
կըվաւար, պղարագ անել կըտար, ժըմըրարին հանդերձը խու-
խոց երայ թափ տալ կըտար, տարին մին էրկու հետ ժամ
կընին, ըղբատու նի մնըցածու փայ ու պեծին ձրտին. մհէգ
այամը հանց փիսացալ ա, վեր շիթըմէչի ժամ քինալը կըտ-
րուալ ա հերիք չի, Սաճու կիրակին էլ ըն մուռացալ, հեալա
դէնը կենայ պաս օտելը, տրտէրին հախկը կտրելը, մեռալ
թղելու մհար ջանայ թակելը, ես հինչ գիղամ՝ հղեր ու մին
պեներ, վեր հմանչըմ ըմ թա ասիմ, մախլաս, հիւքի-հաւատ
Ղարաբաղան տասը տարի ա վեր քոչալ ա շնդըստան ու
էն օրան դէսն ա խէր բեարաբեաթն էլ եր ա կացալ:

8.

Ես ասալ չրմ՝ ախր հինչ նամուս ա վեր ասիմ, Հայ-քրիս-
տոնան թողած իւրան 1850 տարուան եկեղեցին, էն օխոր
սուրբ խորհուրդէն, վեր Քրիստոս ինքը պատուիրից պահել,

էն սուրբ հաւատը, վերի մհար քանիքանի առաքեալնէ նհր-
տըկուեցին, քանի կուտանք, սուրբեր, արդար անմեղ մարդիկ
կուտընեցին՝ վերը վերըմ, վերը կրակըմ, վերը սրի, թրի ուր-
խի, ու պհեցին-պհպընեցին չորու սոր հսցըրին, մհէգ մին
փարայ մարդկանց խելքաւ փիւ ա տիւս եկալ ու իւքանց մը-
հար Միւրգաջանին չորս պատերը եկեղեցի ըն շինալ անտէրտէր
պղարագ անըմ, անմեռուն խօխայ մկրտըմ, անօրհնանք փը-
սակ անըմ, անխաչ անխաչվառ, անպղտրագ մեռալ թաղըմ:

Մինը հրցնող ինի, աղա հարամաղագենի, ձեր պրպական
հատան հինչ փիտթուն ըբ տեսալ, եա իսկի հսկանըմ ըբ
հաւատը հինչ զաղ ա, վեր քեցալ ըբ Լիւտերին փէշկին տա-
կը մտալ. ախր Լիւտերը հօր, Շօշվայ Ղալան հօր, եա մեղ
հինչ ալըֆվերաջաք ծնինք Լիւտերին նհետ: Շատ էլ տօնը
նա լեաւ մարթ ա իլալ՝ Լէմսին ժըղովուրթը էն մեղքը ծա-
խող, մարթու հիւքի փչացնող Հուռմայ պապին ձեռքան ը-
զատուլ ա, մեղ հինչ. մեր Լուսաւերիչը, ծառայ եմ ընդրա
սուրբ շօրութիւնին, եա Գրիգորիս հայրապետը, եա Մեծն
Ներսէսը, եա Սահակ ու Մեսրոպ թարգմանիչնէն, եա Ներ-
սէս Շնորհալին ու Գրիգոր Նարեկացին էտ անվեղար Լիւտե-
րան պակաս ըն իլալ: Ա՛ ձեր տօնը չքանդուի, առաջին Քը-
րիստոնայ ազգը Հայը ինի, Քրիստոս իւրան անձեռագործ
պատկերը Հային զարկած ինի, օրիշ տեղ մին, Հային հինգ
ըռաքեալ քրոզած, Քրիստոսի պատուիրանքնէն սլըցրած, սոր
սաղ աշխարքը մեր հատին, մեր ժամին, արարողութիւնին
ու ծէսերին երայ մաթ մնացած ինի, տիւք իրեանէտ շու-
ըբ տուալ ձեր պրպական հատան, ձեր տօն իլալիւմ քցալ՝
մօրը խոխան պըթենալ, ախճիկը մօրան, հեարը վերթան
ու գեօվամիշ ինըմ, թա մունք խալիս Քրիստոնայ ընք, մունք
Լիւտերական ընք: Չէ, ա մուշորուած հայեր, էտ վէչ Քրիս-
տոնէութիւն ա, վէչ էլ Լիւտրականութիւն, ըտեղ մին օրիշ
հաշիւ կայ, էտ էլ ձեր ջուքան հրցրէք:

9.

Ես ասալ չըմ, Աստուած վէչ անի վեր ասիւմ, թա անգոր-
ծութիւնը, բօջըողաղ մանկեալը, Ղալըմը շատերին քցալ ա
մեղաց ախտին մէջ, շատերին էլ քցըմ ա. սոր շատ քահիլնէ
լօթութիւնի ըն տուալ իւրանց, շատ ըղքատ-ըղքուտ զինընէն
խմիչքի, պաժարնիք, ջուքգիրնէ, զուամրեաղնէ հային, թուր-
քին մէջին անհետաք շտացալ ա ու մինը կայ վէչ, վեր մին
քաղցը խօսքաւ ընդրանց բէյնըմը նստընի, վեր էտ ըրար-
մունքը մարթու լայեղ պեն չի ու դիւղ յղէ նշանց տայ:

Հեալա ասըմ էլ ըն թա մրգանըմ ժըղովուրթին ցաւը,
դեարդը գիտող համիա մարդէք, պեն հսկացող ծահիլնէ կան:
Հինչ օգուտ սանդուխըմ քլլած խելքան եա հինչ կանիւմ էն
խելքը, ռաւումը, գիտութիւնը, անիծուած փողը, վեր հրկաւէր
տեղը մէյղան չի տիւս կեալու, մին պենի փայղայ չի ինելու:

10.

Ես ասալ չըմ, ախր հինչ պեն ծնիւմ վեր ասիւմ, թա
Կըրցէք ամեագ ըն քաշըմ ախճիկ մըծըցնըմ ու հեալը վէնը
տանըջորսըմը չտիրած, ըշխարքին խելին ու շառին բէյխա-
բար, հարամ ըպրանքու նման եր ըն ծնըմ մին անտես-ան-
ճանանչ տղու տամ, խեղճ խուխին ումբըր սեւ անըմ:

Ես ասալ չըմ, թա էտ ջահիլ-ջուան ըխճկորանց հեարիւ-
րան մինն էլ իւրան կամքաւ չի մարթի քինըմ, սաղ մօրը,
հօրը, տատին, պապին, եա պելուն հրմանաւն ա ու էտ պե-
ները դիւղըցնող, մէջի մարթը եա խմորհօւնցողն ա, եա
տատմարը, եա հացթոխը, եա դեալլաքը:

11.

Մհէգ էս պեները վեր ես առաւ չըմ՝ իմ ազիզ Ալըցէք ինձ օգըմ ըն քարկործ անին, բա վեր ըսի, հաստաս թոփու ուրիս տինին ինձ էն դիւնեան քուչըցին:

Մին էլ ախր ինձանըմ հինչ մեղ կայ, ա ձեզ մատաղ, սազ էն էշու կաշուա շինած ու լեաւ դայիմ կրկատած տմբան ա խաբար տամ: հու վեր նղանըմ ա, թող ընդրանայ նղանայ, քշեր ցիրեկ էն ղղար դուղուցընըմ ա, վեր իմ զեհհան էլ ա տանըմ, օգըմ ըմ եր կենամ կացնաւ կուտատիմ, մին էլ ա-սըմ ըմ, ախտու ա, հու ա գիտըմ՝ բեալ քեամ ետնան լեա-լեաւ պեներ էլ խբար կըտայ. ձեղըրէնակ, թա էս քան վեր կիւ-ղօթուն, ածն կտրել ա ինըմ, էտ վէր Աւդուլ Քեարիմին ձեռ-քաւն ա ինըմ, եա հշտեղ ա փրտակըմ: եա Պեաին, Մաթին վեր քշեր ցիրեկ քնէնքըն անըմ Բագուն տօնը կլխին քանդին մէջին հինչ մեհհաբ կայ. եա հինչ սեւ կատու ա ընցալ Զա-քիւնան Թաթին արաղաւր վեր էրկու տարի ա խուաւ ըն. եա առի լեաւ-լեաւն ասիմ: Դունըմարզանց Կեափին իւրան ըխ-ճըկան սէրաը խէ ա կտորըմ Աւդալ Թիւնուն տամ, քանի վեր օշը մէտքը Ծկոռանց Միրզին երայ ա. եա Վանին, Բաբան, Թաթին վեր ըստեղան ընտեղան փողեր ըն պլոկալ պուկընէն լցալ, ընտրանց սիրեկը բա հիւր պեղմա պենուայ ու խտի մին խիլայ անքննելի պեներ, վեր վերջը պեղմա քննուին ու տըմբ-լաս տիւս կեան, թա վեր իմ քոռ բախտան մօկները ծկծկո-տին վէչ:

12.

Էս բարեւակիրը վերջըցրալի վեր տմբիս բիրդան թխե-ցի գմբգմբոցը նի ընկաւ Ալան, թա կնդատորին ընդըմնե-րան մինը վեր իւրան օրըմը իսկի ըռըշվաթ չօտել, պրանան

փիս խօսք չի հանել, մարթու երայ շառեր չասել, էս օխտին-ջի անքամն ա վեր վաճն հարազատ ծառայութեան վիլըեական տալաւ յոէ ըն քցըմ վեր քինա տանը դինջանայ, ամմա ազէ-րը աւալի չի, ասըմ ա, օխտըմ ըրալ չըրու մահա ազգին ծառայեմ ու խնդիրքագործ ա ինըմ վեր օթինջի անքամն էլ անդամ մննի ու պակաս տեղերը դիւլըցնի:

13.

Տմբիս մին էլ թխեցի ու սեասը չըրու էջմիածին քինայ, թա Արըբաղըմը էլ տէրտէր չի մնացալ, բերիլ ըն տուալ Ալան, վեր 1868 թիւան տէօնա հինչքան «Երարատ» անըմաւ կա-զէթ ա տիւս եկալ՝ եա ընդրանց կրիտանցէքը պիրեն կնդըս-տորը, եա տարին իրեք մանէթ հաշուած փողերը տան, եա չէ տրտրթիւնա տիւս կեան: Խեղճ դէրերն էլ իւրթըմը հա-ւատ ըն անըմ ճաքճաքը կեամ, թա փողերը տուալ ընք գուրծը-կալին, ամմա կրիտանցօցը վերը կորալ ա, վերըմը բոնոթի, աղ, տաքտեղ եա խինա ա իլալ կապած խարաբըն իլալ, վէրն էլ դիրակէնն ա դէրին ղաւուխան հանալ նութընճաքը նի կցրալ էրվալ ա մոխիր կտրալ, մախլաս մին-մին խաչաւ թա-ղուալ ըն: Մին քանէ զօրբայ դէրեր էլ՝ ասըմ ըն, ոչ փողն տուալ, ոչ կրիտանցի տուացալ, հեալա իւրանց հմբեարան հաքաճն էլ տուալ ըն ցորնու, կեարու, կորկու՝ սոլ տոնին իւրանց խօխէքը պահալ:

Թա հունց կրվերչանայ էս պենը, հեալա անքննելի ա, մենակ քննուած վերչացած ա, վեր մըզանըմ օղտերը թողած մուծակին փաչին երայ ըն դաւի տամ:

Խեղճ պիծի դէրեր, խեղճ պիծի դէրեր, հեալա Երը-րատին ծալը պեցած կրթեցած չինիք՝ մհէգ իտի խարժու տաք քցին ձեզ, բա վեր կրթիք, հու ա գիտըմ տարին իրեք չէ, իրեք հետ իրեք մանէթ ինք օնին:

Ե՛հ, պարտն կազէթ կիրող, պեներ շատ կայ մը-
զանքմ տմբլիս թխելի, ամմա հինչ կանիս հաւան ցուրտալ
ա կաշին տմկալ, սեասը լեաւ չի եր ինքմ: Թա քեզ ջաֆայ
չինի, ինձ մհար մին ուուու բլրբան դարկի թեաղեայ տունին
դուռընիմ, մին խկայ խէր ու շառ քեզ հսցնիմ: մհէգ մնաս
պարուի, քինքմ ըմ թուխանան տեսնամ իսկի հրսննքու կանչող
կայ, լաի մաղբուն ընք էս էրկու ամսին ու մեր տնացուն
էլ խուսըցընլըմ չի, վէր ճարքմ ճար ինի է՛, տմբլիս կաշին
զինար-զինար կրկտորի վէր էլ թխիմ վէչ սեասը եր անիմ
ու քինամ օրիշ փեշակ մննիմ:

Քու խոնար ծառայ

Տ մ բ լ ա չ ի Խ ա ջ ա ն:

Դ. ԲԱՐԵՒԱԿԻՐ.

Գերամեծար սհապ կազէթ կիրող.

Նախ եւ առաջ շատ ու շատ շնուրհակալ ըմ քրզանա, վէր
ջափայ ըս քաշալ թեաղայ տունին ինձ մհար մին ուուու բլրբան
դարկալ. ամմա բլրբան ա հա՛, քու արեւն ըմ ասըմ հեալա կու-
պընէս նի չեկած՝ գիւգիւծնը եր անըմ, հշտեղան ասիս ծէն
ա տամ, հշտեղան ասիս թլրղրամու նման խբրնէ ա պիրքմ
մին դաղաղըմը հսցընքմ: Էտ հեալա վէչինչ, բլրբանիս մին
լեաութիւնն էլ ընդրանըմ ա, վէր ըրարած ըշխարքըմը հինչ
վէր մարթու կլիաւ անց ա կացալ եա ընցնելու ա, մին-մին
հմբարքմ ա տինքմ ըուաչին: Աորթ ա ըստրանաւ Տէր Բալին
տղին, մին փարայ փաչու, ջինդարու, կոռնըջափողու, կեա-
րի քցողու հաց կրկտրի, ամմա գէ ես էլ խեղճ ըմ, օխտը
ախճիկ օնիմ տօն ըրած, օխտը ըխճկան ուէին էլ մին տմբլաւ
ա պահվում, մհէգ վէր էլ ինձ հրսննքու ջրն կանչըմ, իմ ճար

ու իլլածն էլ բլրբանս ա, կրդուռընիմ Ալին կնանէքը կլխիս
հաքիմ բախտըներին եշիմ, ճկրտներին կիրած սեւը սիպ-
տակը թրքմանիմ, ըտրանաւ համլալ-մարթի կրտեռնամ Աա-
լին մէչին, համ էլ վէր մին-մին մանէթ բլրբն հախի ինք
օնիմ, տարուայ վերծին խարօք խալիս մին հզեր մանէթ էլ ա
կըմնայ ու մին իրեք տունըմը համ մթըմէչի պատիւքս կը
պցրանայ, համ խօսքս տեղ կանցնի. էն վախտը Դամբաշ Ա-
կունին տղայ տմբլայի Խաչանը՝ Խրիստափոր Եակուլիչ կրտեռ-
նայ, հու ա գիղքմ բեալքեամ մին օր էլ սիպտակ շարին
ուէխը տան կիպիտատ ճօկին ու մին քանէ անվէսկէու թի-
քայ կոլ տամ՝ առէ լհա պեներս լեաւ քինայ:

1.

Պարուն կազէթ կիրող, յունվարի մինին սուրբ ծագին
բլրբանիս թխեցի, մին սեաս եր իլաւ, սաղ աշխարն էլ իմա-
ցաւ, վէր թեաղայ տարին մոնթուռը կախ, մին դրգեանակ
ձեռքին Աալին ներքի գըրլըզալը նի մտաւ ձիւնթաթախ,
տրխընէն ծկծկոտ, մութըլէնէ փափախը չըրու անգուճնին
կլխը նի կոխած, չոխան ըփուքմ-ափուքմ, մին սեւ սմբետան
մէչքին, մին խուրճին խէրաւ, շառաւ, բմբսանքաւ լիզը պե-
րաւ Թուխանըմը թողից, ինքը սուսուփուս երի գըվաղալը
տիւս եկաւ գիբի սարին էն դօլը (վախըմըմ էշու կաշուի ինի
քինըմ էտ անիծածը ու կաշին թնգըցնի): Թեաղայ տունին
կեալին երայ իմ բլրբանը առաջ ու առաջ շնհաւեր ա անըմ
քու թեաղայ տարին, պարուն կազէթ կիրող, վէր իրեք տարի
ա ջափայ ըս քաշըմ մեր ցաւերը մեզ հսկըցնըմ, մեր եարին
մհլամ տինքմ, ըշխարքիս խէրը, շառը մեզ իմըցընքմ: Աստուծ
քեզ էրգան ումբրաւ պահի, սաղ ջանաւ, բլրբանիս օրհնու-
թիւնն էլ քու ղլամատ անպակաս անի, վէր շատ տարի
էտ ղլամատ խելք, շնորք եօր օնի մեր խեղճ ժը-

զավարթը, քարը կիլօխ թա սաղ տարին կազէթտ անփող
կրկարթին, մին էրկու հզեր մանէթ պարտքու տակ կրննին
ու կզէթիա փողերը ըստիւր ընտիւր ջուբում թոխս կրկեայ:

2.

Բլրբանս շնհաւեր ա անըմ գէրերին, գաւթըկըններին ու
անդամներին թեազայ տարին ու պղատըմ, վէր Աստուծ ընդ-
րանց սէրտը ուսմ քցի, վէր չըրու մին եղը պատառ չի կեայ
մէջ տեղ հասը չհաս չանին, չհասը հաս ու հրաման տան Խան-
քեանտի, Ծկոռի եա Մուշկասպատ փսակ անին:

3.

Բլրբանս շնհաւեր ա անըմ վրժուհոնոցն ու վրժուպետներին
թեազայ տարին ու Լստուծանայ ընդրանց մհար խելք, շնորք,
քաղաքաւարութիւն խնդրըմ, վէր պատառ էլ իւրանը մեր խու-
խոցը տան:

4.

Շնհաւեր ա անըմ գոխտուրներին, դալլաքներին, սով-
դաքեարներին ու զարգեարներին թեազայ տարին ու ընդ-
րանց առուտուրին բեարաքեաթ, ջանըներին յուսթ խնդրըմ,
վէր շատ տարի իւրանց փեշակը մեր շհարըմը պնըցընին:
Մեր բլրբանը գ ո խ տ ու ը ռ ն ե ռ տ ն խնդրըմ ա, վէր չըրու
իրեք մանէթ վիզիտի փող չառնին վէննընէն տանան տիւս
չտինին, թէկուզ լհա հինգ սհաթաւ նչաղին աչքը ճնրպարին
ինի մին քթող հիւնը թթվու շորվի երայ ու խուխոցը վէր թու-
րէնն ածիս մկլաւտ չիկեայ նստըներան: Դ ա լ լ ա ք ն ե ռ ա ն
խնդրըմ ա, վէր իւրանց նեշտարը, ծիլին ու սիւլիւկը ան-

պակաս անին մանաւանդ մին քանէ պորտը եղըկալած մարդ-
կանց անա, վէր կերածնէն կարըմ չըն լեռու մարսին: Ս ո վ-
դ ա ք ե ա ը ռ ն ե ռ ա ն խնդրըմ ա, վէր օրըներըմը դորթ չխո-
սին, կեազըմը իւիլ չկտրին, թէշնա չէ վայը եկալ ա իւրանց
տարալ, իրիարը ծոռ կըլմնի: Զ ա ը գ ե ա ը ռ ն ե ռ ա ն էլ խնդ-
րըմ ա, վէր պնընձին նհետ վէսկի չխտոնին, վէսկուն զատը
մեր ժըղովուրթը հեալս հսկանըմ չի:

5.

Շնհաւեր ա անըմ դաւթարխանոցը միւրդոյը թեազայ
տարին ու խնդրըմ, վէր միայն Տէրը ընդրանց աչքը կուշ-
տըցնի, թա չէ խնդիրքակործ խնողներին ջուբներըմը էլ շա-
հի-բիստի չի մնացալ, լսի տիւս ըն տուալ:

6.

Շնհաւեր ա անըմ աղիզ-մաղիզ կնանոց ու ըխճըկորանց
թեազայ տարին ու խնդրըմ վէր մին առաժ տիւրնիւրին երայ
էրկու տառաժ էլ իւիլցնին, քարը կիլօխ թա բախկալ Ծատուրը
մին օրան մին օր էլ նա մինին կըճըռքըհարի ու իւրան պան-
րին թաբախը կըպիրի վէր միւհտայ պեռնի միւշտարուն հոցնի:

7.

Շնհաւեր ա անըմ ազափ աղոց ու նշընծացու ըխճըկո-
րանց թեազայ տարին ու ընդրանց սրտին դիւակը միայն Տէ-
րան խնդրըմ, վէր անտես-անճանանչ նշանուին, անտես-ան-
ճանանչ փսակուին:

8.

Ննհաւեր ա անըմ հարսին ձեռքին եսիր մնացած սկես-
փորը ու սկեսափորը ձեռքին եսիր մնացած հարսին թեազայ
տարին ու էրկուքանուց էլ Սատուծանայ խնդրում, վէր մին
մինու մհար իրըսըհան հիլի ինին, տըլըհան ծիլի, վէր հըն-
գեր հրեւան գիւյմիշ չինի փիս ըրէնակ եօր ծնի:

9.

Մախլաս, շնհաւեր ա անըմ տակին մնացած ճարգածուր-
դին թեազայ տարին ու Սատուծանայ խնդրում, վէր ընդրանք
էլ մին օրան մին օր իւրանց դիլակին հասնին. թա պառաւ
ախճիկ ա տօն ընկած՝ մին պառաւ փրսուքինայ, տանը դարդ
ու բալան նհետը տանի, թա քւթառած փացու ա՝ մին ըր-
բլերի կնգայ ուստ պիրի, թա օխտը տարի գիւքանըմը
մէջքը հոռ ըրած նստած փրքաշիգ ա՝ պարով եարմուկայ
քինայ, խրիգ անի, նաղդ առնի, նիսիա ծախի, թա չէ ինձ
նման օխտը ըխճըկատէր տմբլայի ա, լեաւ կանի անխօս մին
ճօխտ արկանք քցի բողազը պիդի մաղաւուղին գեօլը երըմիշ
ինի, ընդրա մհար թեազայ տարի չի կայ:

10.

Բլըբանիս թխեցի մին սեաս եր ելաւ, թա Ղէանց Գէն
կիպիտատ ճոկուից. գեալուտը պարի:

Ասըմ ըն ժըղովուրթը էտ օրը ուզեցալ ա մին Ծահիլ
ուստում առած տղի ճոկի, ամմա մին քանէ համբայ մարդէք
ռազի չըն կացալ, առալ ըն՝ ուստում առած Ծահիլ կիպիտատին
փորը հինչ կըմնի, վէր ընդրան ճոկինք, մեզ արշինուկէս
տիւս պրծած փորաւ կիպիտատ ա հրկաւեր, վէր սօր մէջը

քիւթթայ ա, դօլմայ ա, խոզի կուրկուտ ա, տուարու օթ
զինգ ա, եղաւ լիգը պուլիգ ա, թընըքքասակ ա, ըքը համբիւր ա,
հինչ ասիս մէջը կարի տղվարի, իսկի այնըմն էլ քցի վէչ:
Մախլաս, ժըղովուրթը սուս ա կացալ, չիւն տեսալ ա ղորթ էտ
պեները ուսում ըռածին փորըմը տղվարիլ չի, փորն էլ հեա-
լա կըպըտառի:

11.

Յունվարի վեցին բլըբանիս թխեցի գիւլգիւլօնը եր իլաւ
թա Ղալին լուսաւերուած շկօլին ըխճըկորանցը մհար ծռզար-
դար ըն սարքալ. հայ, թորք, ուսա, բախկալ, դասաք, ուստայ
ու շակերտ լօթ էլ տեղվատեղ եկալ ըն՝ վէր չմըչբաւ, վէրը
դաման քմական կախ, վէրը բաշլըղը ուսերին ու զալըմը պա-
պիրոս քշելաւ խոփոց արալըղը մտած թմաշայ ըն անըմ. մին
էրկու պառաւ կնանէք պուճախըմը քեօհնայ գեարդեր ըն
պեց ըրալ, ազիգ-մազիգ ըխճըկէրքն էլ եղօնիկու նման տուր-
ղած շարուալ ըն, մին եանին էլ շկօլին խօխէքն ըն նստոտալ
ու պատան կախ ծռզարդարին զառվարաղ խնձորին, տան-
ձին, ճղպրին երայ աչք ըն ածըմ ու մտքըներըմը կուրկուտ
քցըմ, թա ես էս եօր կօնիմ եա էն: Չալին կողքի էրկու ու-
թախըմը մին քանէ պատուական մարդէք բարեգործական
նպատակաւ շտօս ըն խաղ անըմ, մին բլաբան ութթախըմ էլ
ասպաթխանայ ու շիրախանայ ըն պեց ըրալ ըստիւր ընդիւր
զօռաւ քաշըմ տանըմ մին հաւու անգէմը տամ, իրեք մա-
նէթ ինք ծնըմ, մին ուիւմ կայ երեք կըպըկանուց արաղ խմը-
ցնըմ, հինգ մանէթ գախը քցըմ:

Սհաթի օթին պուլկովի մուղիկը փչըմա, բէալնի շկօլին
մունթերը ծլոնկ ըն ինըմ, «պողվոլտէ, բարիշնա, սիլամի տան-
ցաւատ» ասըմ. բարիշնան էլ՝ մէկալ օրուայ քար կոտորոզ
Թիւնուն ախճիկը, եա Չաղալ Պետուն թոռնը, սըլգրան լոք

Զ ա ու ի ն. Վճւյ ցաւա քաղի նա, օսերը լհա մալականու
օսեր ինի, իրըսկըհատը պընպէնուտ, աչքերը լհա տրաքած
շմբալուծ, կիշըկիրողը նրան տանի. նա հինչ զատ ա վեր
Պըտանին մհար օզինք:

Վ ա ու ի ն. Ախճի, ասըմ ըն քէթն էլ կուռնոս ա:

Հ ու ու ի ն. Բա, կլխիս մատաղ ինի ըտրա ասողը, քէթը
լհա հանց ա շիմշատ քթոլ:

Թ ե ա զ ա ն. Ախճի, փսացուն ասըմա ընտրան օզել չըմ:

Ա մ ե ն ք ը. (օնքնէն կիւտելաւ) Էտ օրիշ պեն ա:

Զ ա ու ի ն. Ախճի, եկէք Կուտեմտիտեմանց ախճիկն օզինք,
շատ թարիֆ ըն անըմ:

Հ ու ու ի ն. Բո, բո, բո, Աստուծ վէչ անի, բա լհա էն
բոյը կարճն ար մնացալ:

Թ ե ա ու ի ն. Ախճի, ընտրա շնորհքը կսրուի, հանց ա լհա
քըթանթրուշ:

Գ ի լ լ ի ն. Ախճի, ին՛ իտի ըք ասըմ, էն ըխճկան իսկի
փոտ չօնի, խէյ ըք բախտին քաղի տամ. մէկալ օր իմ հեա-
րանց հացթոխը հանց թարիֆ ար անըմ, վէր ախպէր ունի
է, ես կուզի իմ ախպօր մհար:

Շ ու ու ի ն. Ախճի, լեաւ ա լեաւ, տիւ էլ խէ՛ շատ ըս,
նրա չիւչիւտ իրեսը վէր քինի, վէր մին լաք կօրեկ ածիւ,
կըտանի:

Ա մ ե ն ք ը. Չիւչիւտ ա. փոյ չէ, էտ էլ թողինք:

Ս օ լ թ ի ն. Ախճի, եկէք Խնճլոզանց ախճիկն օզինք. ա-
սարմ ըն՝ շատ խոնար, ծեռքաջրաւ, ուշիդ ախճիկ ա:

Թ ե ա ու ի . Վճւյ, վճւյ, քաշի մին ա. ախճիկը՝ ղորթ ա,
լեաւ ախճիկ ա, ամմա մօրը ցեղը փիւ ա:

Ա ն ա ն. Վճւյ ընտրանց խնճլոզն էլ վէր քինի, էտ ար
պակաս. եանի ախճիկը հինչ մաթթան ա՛ լղաւ, հանց ա լհա
ալակուշկուշ ինի:

Ս ո ն ա ն. Էն իսկի իմ աստղն էլ չի վաւըմ, թողէք

մին ա. Թա ինճ կըհրցնիք, ծռճուկանց էն մարալ ախճիկը
կօզիք, քարը կիւօխ, Թա պատառ քեասիք ըն:

Հ ու ու ի ն. Չէ, քամատաղ, էն մեր սաղ չի. ճպատը իւ-
րան քօլան կըկտրին, մոռնք քեասիքու ախճիկ չընք օզիլ, հանց
վէր կեան մեր տօն վէր կօխին:

Շ ո ո ղ ի ն. Ախճի 15 տարին ընցալ ա, քւթառալ, ընդ-
քան էլ հո՛ւ թամահ կանի:

Վ ա ու ի ն. Վէչ էտ, վէչ էն. եկէք տկոռ Վանուց ախ-
ճիկն օզինք:

Թ ե ա զ ա ն. Մին թող ա, ընդրա պերանը վէր քինի,
օշախ կոլ կըտայ. օնքերը հաստ-հաստ, աչքերը լհա բիզաւ
ծկոտած, խզատակը բրթբրթոտ, խուսելուց պրանին փսլէնքը
թափըմ ա:

Զ ա ու ի ն. Ախճի խէյ ըս հոքուտ մեղք անըմ, օրը չըրու
իւրիւզիւնը էն ա ինըմ մեր տռանը, իսկի մին այիք չօնի:

Գ ի լ լ ի ն. Ել այիքը վէրը կինի, վէննան չըրու կիւօխ
այիք ա էլի. օզըմ ըս Ղալին մէշին մատխարայ տեռնանք, մեր
անըմին հինչ կըսապի:

Թ ե ա ու ի ն. Ախճի, եկէք փիրփետ Կեափունց ախճիկն
օզինք, ասըմ ըն բօլ պէժիւնք էլ օնի:

Հ ո ո ո ի ն. Չէ, քամատաղ, ընդրան մոռնք կարել չընք
պահինք. էրկու օրըմը էս տօնը իւրիւրոցաւ կըտայ, հօնց վէր
իւրան մարը իւրիւրոցաւ տղաւ ընտիւր մնանէ տրաքըմ տօնը:

Վ ա ու ի ն. Թա վէր տան, շատ էլ ուզի կըկենաք:

Հ ո ո ո ի ն. Բա, ցաւա էլ քաղին ընդրանք, շատ մեծ
մարդ ըն, կլխիս ընդրանք մատաղ ինին, հեալա կեան վէննա
էլ պաչին:

Զ ա ու ի ն. Ախպէր, եա վէչ խէրու կըխառնուիմ, վէչ
շառու:

Ս ո լ թ ի ն. Ես հինչ պեն օնիմ վէր մէչ տեղ փիսը-
մարթի տեռնամ:

Գիւլիին.. Հինչ պեն օնիմ կարմունքըմը, վէր պըտտտուեմ եալինքըմը, ես էլ զրաղ կըկենամ:

Ետնան պարլամենտին կնանոց տէր ողորմեան ըն ընկնըմ Ղալին սաղ ըխճըկերքը ու տիւս կեամ մին-մին փոտ երայ տիրած, չըրու վէր մթնըմ ա, չայը խմըմ ըն, ամեն մինը իւրան կանգիտատին եալլուխըմ քշկուած տօն ա տանըմ, վէր էն մին պարլամենտըմը էլ՛հա վէսկը օրած մէյքան տիւս պիրի:

Թա փաացուն էտ պեներին խաբար ինի, եա ընդբանայ պարլամենտը հրցընըմ ինի, թա քու մէտքտ հինչ ա, սէրտդ հիւր ըխճկայ երայ ա, եա փլանքեասին ախճիկը էս արժանաւորութիւն օնի, խելքը, բնօթիւնը լեաւ ա, ուսում առած ա, ես վէչ արժանանամ իմ օխտը ըխճկան անթառամ փաակին. Ղալին լօխ ըխճըկերքա էլ պարլամենտին մկրատաւն ըն ձիւլըմ, կարող կրկատողն էլ տատմարն ու հացթոխն ինըմ, խմորհունցին ու դեալլաքը:

Պարուն կաղէթ կիրող, դէ էլ հինչ կիրիմ, մեր տնացէն քէ շատ պարով կանի, ցօրտ ա, լօխ էլ միսըմընք:

Մնամ խոնար ծառայ

Տմբլալի Խաչան:

Ե. ԲԱՐԵՒԱԿԻՐ.

Գերամեծար սհապ կաղէթ կիրող.

Ղորթ ա Ղալլին մին փարայ մարթոց խոտին նի ա կացալ վէր քու կաղէթըմը իւրանց թանին թթոյ ըմ սասալ, շատ ըխճկերք ու կնանէք ինձանայ խռալալ ըն ու բեդամալ իլալ, վէր իւրանց թարիֆլաման Ղալին զրլզան տիւս ա եկալ. հո՛ւ

ա գիտըմ բեալքեամ քու կիլոխն էլ դեանգ տեռաւ մեր բլըբանին դռդռոցան, ամմա հինչ կանիս եախ ա չըմ թափըմ, հու վէր եր ա կենըմ անգուճիս մէսն օարմ ա, թա բալաբանիդ թխի էս կիրի, էն կիրի, մեր կանտորը լաֆ զիւիւր ըն պերալ քինալ կեալան. կիրըմ ըս վայ ա, կիրըմ չըս էլ՛հա վայ ա. էլ մին ասող չի կայ թա Տմբլալի Խաչանը քանի մին ցափ կեայ՝ Ղալին խէրն ու շառը կիրի, վէր ծովերը թանաք տեռնան երկիրն էլ թողթ էլ՛հա կիրելաւ պրծում չինիլ, թա իւրան օխտը ըխճկան դեարդը քաշի, վէր էն ա մին մինուհետ ա հսալ ըն (առի պիծինը էս խոտին վէնը քսանըմը կըտինի) փարկելու վիտընէն ա ու միւշտարի չի ճարվըմ վէր կլիսա ուղ անի: Բեալքամ մտկաւտ ընցնի թա Խաչանին ըխճկերքը հեալբաթ կիշը-կիրող զատեր ըն վէր տան ըն մնացալ չըրու սօր. չէ՛, քու աղիլ արեւը, ըխճըկորցս մին այիբ չօնին, իւրանք լրտըն-լատան, վընը ծըռքընէն պինդ լհա մին-մին ճրդոտուն, ուշիդ, խոնար, շինքաւ շնորբաւ, սիւրունատես, հանց սիւրունատես, վէր մին հետ տեսնողը հանց հայիլ մաշիլ կըկտրի երըներան, վէր էլ օգել չի ումբըումը մին էլ սֆաթներին եշի, ամմա հինչ կանիս խեղճերին բախտը կապուալ ա, քարին ու կապին դէմ ընկալ:

1.

Խոտովանք մնայ մեր մէջ, պարուն կաղէթ կիրող, պըրկենդանին մեր տնացէն շատ վընը ծեռքին ընկաւ, տատմարի, խմորհունցու, հացթոխու ու պարլամենտին չլէններին խալաթ վէղ առաւ վէր ըխճկորցս մին էրկունին կուլը կապ անին կլիսա հանին, զատ չի տեռաւ. ասեցինք Զգարթարին հեալբաթ Աստուծ ողորմած ա, ժամ կրտանինք հնգեր հրեան երայ կըտեռնան մին թեահր կանինք:

Զգարթարը եկաւ. լափ մթէն-մթէն խօխէքս հլքեցի

զրթրեցի տարի ժամ, ջարդին կղնըցրի, ընգռններին ըսեցի վէր կեառնու նման պոքշկած կաղնին, իրեսներին շիւտ-շիւտ խչրկնքին, պոքշնէն տիւրիւր տան, վէր խալխը գիտայ թա աղօթք ըն անըմ, խըշկոտան վէշ եա քսիսան, հոհուան մըծա- տան ըխճըկորանցը նման, վէր իրեսներըմը աբուռ չի մնացալ ժամերըմն էլ գինջ չըն կենըմ ու խտի մին քանէ խրատ տա- լան բեցի տեղս վէնը կացի: Հեալա Փառք ի բարձունըսը սկսուալ չար, ճուռաններին սեասը եր իլալ, ետ եշիմ տես- նամ՝ շատ աղօթք ընելան ա, թա հինչ ստանայ ա մոալ մէ- չընէն, խուխոցս մինին ուրխին ծուլսին ա քինըմ, մինը պուօշն ա օղտու նման կախ քցալ, իրեքինջինը պերանը դուդոց ա ըրալ հանց եր քաշուալ, վէր ասիս էս ա մհէգ թուշելու տ ալուշկաւը տիւս կեայ, գեօգալ Սօլթիս հանց օռուալ ա, լհա ասիս տասսը տրեկան միսիրհաու թոխսըկան ինի, պուշը- կուտը նազլուս պերանը ժնգռնալ ա, աշքերը քեալլան հա- քալ մին թեահրը տեռալ, մախլաս, հինչ կխըցուօթուն՝ հու վէր էտ քարգեաւը անց չար կենըմ, փրթկըցնըմար լիւղիւն կծած հուանըմ, ես էլ ընտեղ եղու նման հեալըմ, տափաւնի ընցընըմ:

Էտ օրը քանի ժամու մղակաւ վէր նի չի մոխնը, վէշ մին ջահիլ ես կուռկուռ պսուա խեղճ խուխոցս սփաթներին եշից վէշ. քիւչոցըմը՝ հու էլ ասել մէ, վէր լխլխալի քինըմ չի՛ն, տղամարթէրը զըռն-դարան ին ընկնըմ, վախըմ ին թա պարան կըկեան իւրեանց տալաւն անին:

Մհէգ վէր իմ մարալ ըխճըկորանց բախտը խտի կա- պուալ ա, լեաւ պեժինք էլ չօնիմ վէր թամահ անող տանող ինի, տարաւ էլ, հու ա գիտըմ՝ մին շափթան ետը բեալքեամ գաւի տուաւ թա վէսկի սհաթ եա թոխկայ չըս տուալ, ըխ- ճըկատ եօրլան-դօշակ, ըլթաւայ, լեանգան, բոյահիլի, կա- մօդ, միժմահի, կեաքայ-կարպետ, խալի, խալիչայ, տըրըկնա- նոց ու տաշերին մին-մին խալաթ, ես հինչ գիտամ՝ պելուռն ուխայու, պըլնիւքանը ալիշի հալաւ եա գառ չարղաթ, տատ-

մարին ու խմորհոնցուռն կուրբութայ շալ ըրխալուղացու, սկեսվորն ու պատրունին մախմուր քիւլք եա բուխարա փա- փախ ու խտի հղեր ու մին պեներ ու խեղճ խուխիս մին շափ- թան ետը ըռքիակը կլխաւը քցած խնչրխարաւ ըծելաւ ետ հարանց դարկից, հոնց վէր մօդայ ա տեռալ մհէգ մըղանըմ, բա իմ ճարը հոնց կինի, էլ կըկարիմ գինջ սրտաւ բըբանիս թխիմ:

2.

Ասըմըն բըբանիտ թխի. բըբանիտ թխիմ հինչ տեռնայ, թա մեր Բաբա ապերը թատրոնին 300 մնմըթական շորերն ու զրթարանքը հաքալ ա տօն տարալ, էլ օղըմ չի ետ տայ, չիւն էտ շորերը քեօհնայ կլուբումն ա իլալ, կլուբն էլ փող ա իլալ պըտական տուալ չի, ածրղը մէշին իլած սուամարանին ու մին- էրկու վրժըպետու իլած-չիլածն ա եր կալալ գիրաւ. մհէգ լոխ էլ մտան քցալ ըն ու էս պենին մհար վէշ խօսող կայ վէշ էլ պերան պեցանող. ասի խէ.— Բ. ապերը մեծ մարթ ա, փող շատ օնի, հոռ կըկարի ասի՝ աշքիտ երայ օնք կայ, թէ կուղ լհա չմկաւ ինի ման կեամ ու երկու դեաստայ փիրպետը մին կապէկաւ առնելու մհար իրեք սհաթաւ չանայ ինի թակըմ:

3.

Բըբանիտ թխիմ մէշան հինչ տիւս կեայ, վէր ընցած տունին Ղալին սովդաքեարնէն ու համքեարը թողթ ըն շինըմ, իւրթըմնը օտըմ, շտրափ կտրցընըմ վէր կիւրակի եա աղիզ օրերը դիւբան չըբնան, սուրը պահին. մին ամսան ետը վննատակ ըն տուալ իւրանց իւրթըմը, տոնըփակ սովդայ ըրալ, մհէգ էլ մին թայը պեց ըն անըմ, մին քանէ վախտան ետն էլ հեալքաթ չըռըխկ պեց կանին: Վէր ասըմի հիւքի հաւատ չի մնացալ Ղալըմը հատըմ չին, հեալա ինձ տնաղ էլ ին տամ:

4.

Ասորմ ըն բլրբանիտ թխի, ախր ծեռքս պանտ ա կեամ վեր թխիմ, թա ռէալնի շկօլին մոնթերը թողած իւրանց վէսկի կարթմոնքը, քշեր ցերեկ անջախ քէֆի ու կարտի երայ ըն մէտք անըմ ու ընդրանց ուստաբաշին վէննընէն մին ֆալախկայ չի քցըմ թակել տամ, վեր խելքնէն կլխընէն հաքուի:

5.

Բլրբանիա թխիմ հոր սեաս քցիմ, թա Ղազանչեցունց ժամին երայ ասըմ ըն 160 հգեր մանէթ ըն խարջալ ու գանձապետնէն ընտրա հաշիւը շատ թեամիւզ տիւս ըն պերալ, մհէգ օղըմ ըն ժըլովորթին առաջարկին, ամմա ժըլովորթը փախս ա տամ, օղըմ չի հաշիւ տեսնա. ասըմ ա՛ խէ՛, ժամին երալ խարջած փողին հաշիւ կինի՛, բա մեղք ու կրակ չի՛:

6.

Ասորմ ըն բլրբանիտ թխի, հինչ օգուտ վեր ես էլ բիրդան շիլ ընգնիմ թխիմ, թա մին մըծատան տղու բարեգործական ընկերութեան անդամ ըն շինալ հգեր մին միննաթաւ, հեարը եր ա կացալ վէնները տալիլ թիկելաւ ընկալ թոփխանսն ըստիւր ընդիւր բուզաղա կացալ, թա խէ՛յ ըք տղիս կլխա տաւալ ըզգասէր շինալ...:

Տեսնըմ ը՛ս, պարուն կազէթ կիրող, հունց մըզանըմ թանգ ա ըզգասէր տեսնալը. ասըմ ըն մհէգ Ղալըմը իծծունա իւիլ ըզգասէր կայ, տակցին վեր իժընանայ, ես էլ ըմ ըզգասէր տունալու, հինչ կինի կինի, խէր տուող Աստուած:

7.

Բլրբանիա թխիմ՝ հիւր հինչ դեարդն ա, թա մին քանէ համիայ մարթէք թողթ ըն շինալ ընկալ դեարդողը, դիւրգեարներին ու բաննահներին օանին ու խաթրիւչին ծեռք ըն քաշել տամ վեր ըշխարի լրթըպետին տէրտէր օծիլ տան, վեր մինակ պընրիէշալը էն ինի, վեր քարող տայ, էլ վէչ մին օրէնքու խառնուի վէչ. ընտրա մհար էլ չորս ժամա նշանակալ ըն 300 մանէթ տարին դօնլուղ, 1200 մանէթ էլ հոքեպարձունէն ըն նղուքաւ կապալ վեր սուամարանը տայ ու չըրու մահ ուստաբաշի եա լրժապետ պահին Ղալըմը, թէկաւ լհա սօր էգուց իւրանց փուխելու ինի ժըլովորթը ու թաթիւն եա Մաթիւն հոքեպարձու ճոկելու. վեր էտ պենին ռազի չկընալու: Մախլաս, էս պենըմ մին և կայ ու էտ և-ին մէչին էլ առէ լհա մին պիճի անըննելի և, վեր շատ չի քաշիլ քննելի կրտեռնայ:

Բլրբանիա թխիմ՝ հիւր հինչ վէճն ա, թա սալգաթ հըրքելին երայ կանգիստորը մըտորըրկանու եկողներին մհար առաջ մին տաքցի ըն տիրալ, վեր էրկու աբասի ըրզը փուլի տան, մին մանէթ ստոլ փուլի, նաբաշաթին արխիւի տունը պեցուք իրեք մանէթան կցած չըրու տասսը, իրեք մանէթ շկօլ փուլի, վեց աբասի մարկախուլի, ըստիւր ընդիւր էլ ըջհամփիւր: մհէգ էլ տաքցին փոխուսլ ա, իրեք մանէթ շկօլիուլի ա, վեց աբասի մարկախուլի, մին աբասի մըրզըրիուլի, նաբաշաթին էլ իւրան կարբաւը տունըպեղոք, հո՛ւ վեր ընտրանայ իւիլ տայ, վեց ամիս դուստաղ կընստըրին:

Հախն ա, ես իմ Աստուծը, չլուցոյց. պենա, կործաւաւայ տեռած տասսը տըսնըհինգ օրաւ կեան Ղալան, քիւչեքըմը

վէր տեռնան, ըստիւր ընդիւր վէզ ծովն, ըզաչին, պղատին
թաքունը՝ թաքուն, աշկարը՝ աշկարը քիւֆտայ օտոդներին խաթ-
րը շահին, վէր տեսնան զիւրան հինչ ա տիւս կեալու, հեա-
լա վեց ամիս էլ գուսազ նստին:

Ասյ ուսհմ պրծենող, մեգեամ տիւ Աւալան չքս մննելու
քու ումբումը... կեամ չքս, շորշուփտ էլ ա մին հսցրու մեզ,
ախր տօն տնաքանդ տեռինք է:

9.

Ասըմ ըն բլբբանիտ թխի, հշտեղ զարաբաղցի կայ աչքա-
լիւսանք ասի, վէր մեր թեազայ կիպիտատին հրամանաւր Թոփ-
խանըմը էլ էշ չըն թողըմ, վէր մարթկանց ջարգըմը կաղնի,
քակըմ ըն քշըմ, չիւն շատ ըն արթմիշ ըրալ, հինչ զրուցում
ասիս իւրանց մնենին տամ ըն հերիք չի, հեալա ըստիւր ընդիւր
թէյն էլ ըն տալիս:

Ախր հո՛ւնց թխիմ, քանի վէր շատ մարթ կենգատաւեր
ա էտ կարքատրութիւնան, օղըմ ըն թողթ շինին խնգիր-
քակործ ինին վէր էլհա էրգան անգուճներին իւրանց պը-
պական տեղը կոյնընին, թա չէ Թոփխանան շնորք ա ընկալ
ա, հանց ա մին զատ կուրցրած ինի:

10.

Ե շ ե ր ա ն պ ր ծ ի ն ք շ ն ե ր ի ն ծ ե ու ք ն ը ն կ ի ն ք:

Ասըմ ըն բլբբանիտ թխի, էս էլ շիլ ընկնելուք նի կեա-
լուք մի օր բիրդան թխեցի, մին սեաս եր իլաւ, թա շտարար
գըտըլներին շները զեմլեմերու մնան քիւչէքը չափըմ ըն, հիւր
տօն ասիս մըննըմ ըն ու մին պեն ուրխած տիւս կեամ: շատ տեղ
էլ խօխայ, ըրախայ բաղրիար ըն ինըմ էտ թազի թուկենան ու
մին մարթ չի կայ, վէր քէֆըներիննի կեայ՝ տանան տիւս անի,

չիւն վախըմ ըն շները կենգատ քինան ու տեարը շտրափու
տակ քցի իւրանց:

Նատերը մեալաւ ըն վէր կիպիտատը էտ շներին մհար
էլ մին կարքատրութիւն կանի, վէր վախտ քէվախտ ըստիւր
ընդիւր տօն վիզիտ չի քինան:

11.

Մ ի ն ք ա ն է ա ն ք ն ն ե լ ի պ ե ն ե ր:

Բլբբանաս հրցընըմ ըն, էս հինգան ա վէր Ալբցէք ախ-
ճիկ ըն տեսնըմ, հաւան կենըմ, նշան տամ, փսականչ անըմ,
փեսախումի տամ, օթ ամնան ետը նշանը փոզմիշ անըմ, մին
սեւ թիլ կապըմ մտընին, մին սեւ եալլուխըմ տինըմ ետ
զարկըմ:

Բլբբանս ասըմ ա, ես հինչ գիտամ, մանին հրցրէք ան-
տես-անճանանչ խնամոցն անա, մին էլ Հախունց գէրան:

12.

Էս հինգան ա, վէր Աալըմը մին քանէ լիւթրական հա-
ւեր թոխս ըն եկալ հերիք չի, հեալա հընգեր հըրվանու զո-
թուր, թեւը կոտրած ետ տկոռ մնացած ճուտերն էլ հետը-
նէն քցած Դաբաղներին ծորին կլխին քթոթ ըն անըմ, մին
ճիւղ-ճիւղ անող էլ չի կայ վէր տօն հաքուին:

Տմբլաչի Խաչանը (էս չըմ հա) ասըմ ա, հեալա թող պա-
տառ քթոթ անին, թա վէր իւրանք իւրանց տօն չըն կեալ,
մին օր կըքլնամ հանց տմբլիս կըթխիմ, վէր օազ զըրն-զա-
րան կընգնին, թեւ ու թեփուռնէն էլ չի իրեւալ:

13.

Էս հինչան ա վեր հոբեպարծունէն սուս ու փուս սու-
մարանին տիպարանը եօր ըն ծնրմ տարին 500 մնէթաւ, ի-
րեք տարի ժմնակի փոփրաթաւ մին տղու տամ, էն էլ ա-
ռանց գիրաւի, առանց պուրիկացի ընելի:

Բլրբանս ասրմ ա՛ գէ հո՛ւնց անին խեղճերը, վխեցալ
ըն պուրիկացի անին, իւր տուող տիւս կեայ:

14.

Էս հինչան ա վեր կիպիտատին հրմանաւ Դարադադ-
ցուց միւհթա տանրմ ըն գիւղին բաղըմը պընըցնրմ պեյ թողրմ:

Էտ ընդրանա ա, վեր խեղճերին Աստուծ փեհհայ ա
ստեղծալ դարիթթուն քցալ, հշտեղ վէչ կենգեատուելու տեղ
օնին, վէչ խօսող լիւզու:

15.

Էս հինչան ա, վեր ֆոռնգիստանայ եկած մին էրկու Ծա-
հինէ մրքընէն բիգած, նեղլիկ շալխարը ցուիրմը բաղուրան
կացած, լհա ասիս զուրսաղաւ նեստա տուած ինի, բթերը բիզ-
լիկ չեաքմոցաւ, կարճ պլտուաւ իւրանք իւրանց երայ մաթ
մնացած, չիւտ-չիւտ կեամ ըն Թոփխանան իւրանց նշանց
տամ էլհա մար մոնրմ առանց մինին մհալ քցելի:

Էտ ընդրան մհար ա, վեր Դլըցէք չէշնա եօր օնին, վեր
իւրանք էլ ֆռանգ տեռնան:

16.

Էս հինչան ա, վեր ըստարի Դլին կնանէքն ու ըխճը-
կերքը սաղ քամուտ ըն:

Էտ ընդրանա ա, վեր չրք չրքշափթի օրը մուս չրն
տարալ Գ ա մու իւ ա չին տակին վառալ, դռդռանչ ըրալ:

17.

Գիտնականէն ասրմ ըն ըրարած ըշխարքըմը մինակ ան-
շունչ պեներն ըն վեր մըճանրմ չրն, էտ զորթ ա՛:

Բլրբանս ասրմ ա, շատ զալաթ ըն անրմ, կլխընէն մեծ
քարալ կեամ: Բա խէյ ա Դալին կնանոց ու ըխճըկորանց
տիւրնիւրը՝ վեր անշունչ զատ ա, օրն օրին երայ մըճանրմ:

18.

Մին մոնթ ւրժըպետան ըրցընրմ ա, ադէր, ասրմ ըն
արթարնէն արքայութիւն ըն քինելու, մեղաւորնէն գժօիք,
բա մին մարթ վեր վէչ արթար ա, վէչ մեղաւեր, հշտեղ
պեղմա քինայ:

Ադէրը պատասխանրմ ա, վերթի Ողիմպոս անրմաւ մին
տեղ կայ, ընտեղ ըն քինալու:

Մհէգ մեր բլրբանին ափաթը կտրած հրցընրմ ըն, Թա
Դլան հաւ ա Ողիմպոս քինալու:

Բլրբանս ասրմ ա՛ առաջ ու առաջ էրկանուտեսանց Ա-
կուի բէյը, քմական Նաբաշաթը, կոռնրփոռնոկ Մանաս ապերն
ան Բաբա ապերը, տէր Պազաւմահն ան Տէր Հափին, տէր
Ակիննան Նիկրիպուշտին, Ծանս քեզ ափ՝ Դաւութ ապերն ան
Թեամիւր ապերը, Բադաս ապերն ան Խէանց Կեափին, առէ
վըռկալին ջըռ Նազարը մին խիւլայ մօգնի մարթոց նհետ,
վեր վէչ արքայութիւնու ըն հաւան, վէչ գժօիսու:

Դաւթարխանոյը միւրգէքը Ողիմպոսին տակին մին խիւթ
կայ անրմը Լոռշլաթ, Թուշ ընտեղ ըն քինելու:
Թա Դալին կնանէքն ու ըխճըկերքը հշտեղ պեղմա ինին,

բոլոր մասին բայաբանս սուս ա անում, գիտում, ա վէր հշտեզ տանին, դինջ նստելու չըն, եր ըն կընելու փախչին:

19.

Պարուն կազէթ կիրող, չըք չըքշալիթի մըզանում մին աղաթ կայ վէր քշերաւ քշրհանայ անխօս եր կըկենան էրկու քար եօր օնին մինը հարամ տեղա, մէկալը հալալ ու դարադամին հիւրթին կաղնին, քարերը իւրիւր քսին ասին:

Աղամ, աղամ՝ լիւն աղամ, վէչին աղամ, հանէծն աղամ, մունն աղամ, մոծակն աղամ, մլաքն աղամ, մորեխն աղամ, բղոճն աղամ, կարիճն աղամ, մոկն աղամ: մախլաս, հինջ փիս պենեք կայ, լոխ էլ աղըմ ըն, վէր տարին բախտաւէր ինի:

Ես էլ էտ պըպական աղաթը պհչլաւ էտ օրը էս աղամն արի:

Աղամ, աղամ՝ Ալլին տղամարդոց բմբասանքն աղամ, զրպարտութիւնն աղամ, սուտ խօսելն աղամ, փող օտելն աղամ, մին-մինու վըննատակ քանդելն աղամ, քար կտրած խրճ-մտանքնէն աղամ, խաթրիւչիւն մինին տօնը շինելը, մըկաւին քանդելն աղամ, կարտի տալն աղամ, օրը չըրու իւրիւ գիւնը պարապ-սարապ Թոփխանըմը կաղնելը ու հըլարայ-հըվարայ տիւս տալն աղամ, աղամ եւ աղամ:

Աղամ, աղամ՝ Ալլին կնանոց շուայլութիւնն աղամ, բոխ-ճենին տրաքըմ բմբասանքն աղամ, տնազ տալն աղամ, լիւն օղտ շինելն աղամ, խեղճ ըխճըկորանց երայ փոտ տինելն աղամ, սկեսվորը ես տէքըրկնգանը խրտըհարելն աղամ, մօզ-նի-մօզնի տիւրիւր կեալն աղամ, խելքին ծալը պակաս ինիլն աղամ, աղամ եւ աղամ:

Աղամ, աղամ՝ Ալլին ազիզ-մազիզ ըխճըկորանց տիւրնիւրն աղամ, մէշքին քիֆըմը խեխտած կորսեան տղամ, հայերէն իմացած մայեա տոլայա անելն աղամ, երկիրը թողած՝ աստ-

ղերան խօսելն աղամ, հպարտութիւնն աղամ, մօզին եախան փռնելն աղամ, պլկովի մզուրկայ պար կեալն աղամ, կուք ես ծռղարթար քինալն աղամ, ըստիւր ընդիւր նհետ սիլիբիլի անելն աղամ, աղամ եւ աղամ:

Աղամ, աղամ՝ Ալլին գեօղութիւննէն աղամ, մարդասպանութիւնն աղամ, խանչալ թխելն աղամ, քարաւ կիլօխ ճի-ճեխելն աղամ, դաւի, շաւի հարայ-հրոցն աղամ, Թոփխանին էշերն աղամ, ըխպըհրերին ու տներին կուտված զիբին աղամ, քիւչոցըմը ստակած շոնն ու կատուն աղամ, դումարբազներին վէգելն աղամ, կարտոժ-նիկներին կարտերն աղամ, մուն-թերին պապիրող քաշելն աղամ, շիրախանոցըմը հարբածներին բողազն աղամ, պոլիցխանին մեծ քոնն աղամ, աչկըներին կոխած ճպոռն աղամ, աղամ եւ աղամ:

Աղամ, աղամ՝ Ալլին փալչէքն աղամ, ցինդարն աղամ, հային դալլաք, թորքին Թաուհազ հեաքիմն աղամ, վախ չափող, կեարի բցող, սրտմնայ հաքող, մում թափող կնաննէքն աղամ ու ընդրանց հատողներին, խելքն աղամ, աղամ եւ աղամ եւ զօրութիւն ի Տեառնէ ինդրեմ: ամմէն:

ԵՍ ԳՅԱԳԸ:

Ի թիւին 1887 յուլիսի 5-ին ես Շօշվա Ալլին Խըրիաք քիւչին երայ կենող Տմբալաչի Խաչանն աչքերս պեց, օշըս կլխիս տաղ-սալամաթ իմ տանը նստած էս կտակը կիրեցի ու կտակակատար նշանակեցի դամբաշ Ակունին, դաւալ Պուշուտին, դիւրիւլի Վանուն, տիմբիլիտոյ թխող Դանակոլուն, խաղ ասող Աբդուլ-Ասարմին, թեառչի Մինասին, քեամանչայ ածող Մաղաքին, փող փչող Վերդուն ու մին խելայ մարթոց, վէր Ալլին մեծ ու պուճուր հսկանայ ու իմ մոնելան ետը զահ-

լայ չտանի, թա Տմբլաչի Խաչանը կտակ չի ըրալ ու մեահըմ
ըրալ իւրան շարժական ու անշարժ կայքը, վէր էքսան օրը
կուածմունք չի տիւս կեայ:

1) Առաջ ու առաջ կասիմ վէր ես մեր տնացուն անա
գիւման մին անշարժ կայք չօնիմ, ընդրա ծեռք տուողը հօ-
րաւ, մօրաւ իրեք կտոր տեռնայ:

2) Շարժական կայքս օխտը հսած-փսած ըխճրկերքս ըն՝
Հուռին, Սօլթին, Գիւլին, Շուղին, Նաղլուն, Յօրենցիան ու
Մարգարֆիան. թա վէր սրանց ամեն մինին մին եղուտ փե-
սայ ճարտուեց, վէր պեժենքու թամազ չրաւ, քարը կիլոխ թա
քու ինի եա քաչալ, թող տանի խէրը տեսնայ, ամմա ետ
հեարանց չի դարկի, թա վէր իտինը ճարուի վէչ, անշարժ
կայքի մէջ կիւրուին ու մինը փայլի տեռնայ, մինը
ըղբթքտարս, մինը կեարի քցող, մինը վախ չախող, մինը
սրտըմնայ հաքող, մինը մըուտ կիրիզմանու երայ ճիւր խմը-
ցնող. մախլաս, պենի կեօրծի կենան, վէր խախը ասի վէչ էս
հինչ անփիշ անփթրոկ զատեր տիւս եկին Խչանին ըխճրկերք:

3) Շարժական ու անշարժ կայքս իստի կարգի տնելան
ետը իմ կտակն էս ա Ղլըցուլ մհար.

ա. Հարուստներին կտակ ըմ անըմ փուրընէն հինչքան կարըմ
ըն՝ մըծըցնին, կլսընէն հստըցընին, ալքատ պարեկամա հեռու
շող տան, թատրոն չի քինան, բարեգործական ընկերութեան
ոնդամ չկիրուին, կազէթու եա կիրու փող չի տան, քանի
վէր ուէգան էլ ա կարթիւրմ. մախլաս, սումարանա, վանքա
հինչ վէր օգին, ասկազ անին, չիւն ըտրանք լոխ էլ փողի
թալակ ըն, վէր մին հետ սխալուեցիր ըզգասէր տեռիւր փող
տուիւր, էլ պուկուստ բեարաքեաթ չի մնալ, էրկու տունըմը
մէջքս ջիտուլ կրտեռնայ, փորըտ էլ մէջքատ կենայ:

բ) Հարուստներին կտակ ըմ անըմ՝ ամեն ըռաւօտ սուրբ
ծագին Թոփիւանան տիւս կեան, հշտեղ մին ըժընագին ուտե-
լու եա խմելու պեն կայ, առաջ իւրանք առնին, վէր քեասիւր-
քիսուքու տակին դատ չմնայ, չիւն քեասիւրը լհա քեասիւր ա
մնալու, ընդրա պենը խէր ա, հոնց վէր ինի մին թեահըաւ
եօլայ կըքինայ, ամմա հարուստը վէր փուճիմը մին կպրկանուց
փիրփետին երայ իրեք սհաթ չանայ չթակի օխտը մին շեա-
հաւ առնի, էքսան օրը տօն տնաքանդ կրտեռնայ:

գ) Սովդաքեարներին կտակ ըմ անըմ՝ հինչքան կարըմ ըն
սոտասին, աշխարս դորթու սարի չի, կեազըմը ճիգ տան,
լեաւ ապրանքը նշանց տան, փիսը երայ կապին, Նիժնայ,
Մուսկովայ, Մարսելիա նիսիա ապրանք առնին, մին տոնան
ետը կտոր ընկնին փողերը տակաւն անին, էրկու տոնան ետը
էլհա իւրանց էլը քչին. մախլաս, ըշխարիս ըղաթաւը քինան,
չիւն հաստ ու պերակ մին գին օնի, վայ պերակ մընողին:

դ) Տերտէրներին կտակ ըմ անըմ—իւրանց կարգին հաս-
տատ կենան՝ քրողա, ըղօթքա հըռանան, տէկ ու տկճորա
մուտանան, հասը չհաս անին, չհասը հաս. տօնեա կիրեզման
ուրհնելուց, փսակ եա նշան տինելուց եա չէ մեռալ թղելուց
հշտեղ մին քեօք կէռէք կտրելի տեղ կայ, լօխ ընտեղ հա-
քուին, հշտեղ լղար անդի տեղ ա, ծրօքընին լանան ետ կե-
նան. մին էլ թա վէր ժամի շինութեան եա թեազալամիշ
ընելու աւելնորդ տախտակ, քեարփուչ եա կէր ինի մնացած,
տօն տանին միւհտայ պընըցնիմ, չիւնաստաւ ա. «միւհտայ
առէք, միւհտայ կոլ տուէք»:

ե) Հեաքիմներին կտակ ըմ անըմ՝ իւրանց խէրին մհար
ռեցեպտին գինը խժընցնին, ջրի գին շինին, վէր նըղանողը
շտանայ, թա չէ էրկու իրեք մնէթաւ ռեցեպտ-կիրին, երկու

պրաշոյ խննդի սօյ խմբցնին, նաչաղը էլ զալաթ չանիլ իւրան օրըմը մին էլ նչըղանայ եա հեաքիմ կանչի:

դ) Գանձապետներին կտակ ըմ անըմ իւրանց ճիւբան փող չքցին ժամին մուսին դախլը, մին էլ թաւ վէր քեօհնայ խաչ ու խաչուառ ինի, թողեն վէչ փչանայ, եօր օնին կէսը չալու ու հացի քթոյ շինել տան տանը պընըցնին, կէսն էլ խաչ շինին իւրեանց յիշատակը երան կիրին ու վասն արգասիրութեան ու բարեպաշտութեան փլանքեառին նման ժամին նուիրին:

է) Զատէկ ախար օրը մատաղ պըժընողներին կտակ ըմ անըմ, վէր ամեն հարուստու տօն մին-մին բաղեա եա ունկնաւեր կճոճ տըմը կաջիւր զարկին վէր շիւսճաշը եղալի տիւս կեայ, պորտընէն եղըկալի, էլ դաւի-դառաբայ չի սարքին. ամմա մնըցրան շատ հթընաթաւ քեասիբ-քիսուբու պըժեհին, վէր իրեսին եղու իշիլթու չինի՝ խեղճերին փուրըհաւրէնք քցի, իւրեանց էլ մեղքու տակաւ անի:

ը) Խնդիրքակործ ինողներին կտակ ըմ անըմ՝ ըւըշվաթ ասած պընելին՝ վէր հշտեղ քինան նհետնին տանին ու մեծան կցած չըրու պուճուրին թեաւաղայ անին. չիւն էա հանց պընելի ա, վէր սըտընու ֆանդ ու ֆիլաւ շինած քիլիգն էլ կըպենայ:

թ) Ախճիգ մարդու տուողներին կտակ ըմ անըմ՝ թաւ վէր օղըմ ըն իւրանց խուխին բախտաւերութիւնը, փրսին լեաւին ու վատին եշին վէչ, ասը եա օջաղը պտըռին, ուսումը, խեղքը, ընօթիւնը, ջահիլ եա ահիլ ինիլը հրցընին, մինակ եշին վէր փեսան փուղաւեր ինի, փուղաւեր, թէկուզ լհա ինքը էրկու վըննանէ մին մաղի տոպրակ, մէջն էլ տըմանաւ լիգը պատն ի եր տիրած:

ժ) Փսակող տղին կտակ ըմ անըմ՝ լեաւ ֆռանտ կեւնուայ, բեղերը սրի, մեծ-մեծ պեներա դուռըցնի, մեծ-մեծ տղերա փուըցնի, էլ հրցընի վէչ ըխճկան սէրան, խեղքան, շրորքան, նստել եր կընալան, եա իւրան ճուբան, թեաք հանօրը շահի-բիստի ինի՝ ըխճըկան բուլամայ փայ ու պեժինք տայ, մին էլ էրգան լիւզու, վէր իւրան շառա, փուրցանքա աղատ պահի:

ժա) Վրժպըտներին կտակ ըմ անըմ՝ հոքըպըժոնոցը սաղին մոէկ տան, հինչ հաւայ ածըմ ըն, էն հաւան պար կեան. մեր խուխոցն էլ Ասծու սէրին Սաղմուս ժմագիր տեաս տան, մին էլ սանադ կիրելը սփըցնին, թա չէ՝ շան, գիւլու, չղալու հեաքաթնէն իմ պապ Միրզաջանն էլ շատ կըգիտար. ըտրանցա խսկի փայտայ չի կայ, մեր խօխէքը դուռուակ ըն մնըմ:

ժբ) Ուսում առած տղոցն ու մարթոցը կտակ ըմ անըմ՝ վէր Ղալին գրվաղաւը մնըմ ըն, իւրանց ուսումը ծալին ճուբներըմը տինին, չիւն մեր Թոփխանըմը կուրսը վրցըցրածնէն էլ հերիք ըն վէր Ղալան լուսաւերին:

ժգ) Կիպիտատին կտակ ըմ անըմ՝ ամեն պուաղնիկի, կիւրականց կիւրակի եա շիթըմէջի ըստիւր ընդիւր տօն օրը բաղաքի հաշուաւ թլըղըմ թխի շնհաւեր անի, վէր գիդան քերծին գլխին մին՝ Ղալայ կալ, մէջին էլ մին պեն հսկացող կիպիտատ:

ժդ) Թիլ ու սպիրտ քաշող զաւօղչիկներին կտակ ըմ անըմ՝ ստընու ֆանդուֆիլաւ հաքած փուղընէն պենդ պահին ու էտ փուղերաւը պեհ ու թոխը առնին մին-մինու վննատակ քանդին. զարիբութիւնըմ ստո ճգնաւեր ձեւանան, վէչ-խարի մորթի կենան, Արըբաղըմը գիւլ տեռնան չուցուց ջա-

նին ընկնին, ընդրանց խուսոց ռուզին կտորցնին — մին տան՝
Երկու առնին, Երկու չափին՝ մին կտորին, Երկու քաշին՝ մին
եօր ծնին. մախլաս, հալալ ջաֆայ հեռու կենան, չիւն ասուած
ա՛ հալալ հացաւ փոր չի կշտանալ, հալալ ըշխրտանքաւ խո-
խայ չի պահուել:

Ժե) Գիտնականներին կտակ ըմ՝ անըմ՝ իւրանց գիտու-
թիւնը ծալին զրադ տինին, կեան իրեք տարի փափուկ վրժը-
պետին քշտին սվերին դիպլոմ առնին. չիւն շատ նոր պեներ
կայ, վէր իւրանք հեալա խաբար չըն. քեզ ըրէնակ աշխարհա-
գրութիւն կիրողնէն կըսվերին վէր Հայաստանըմը մին քաղաք
կար անըմը Ա. ն. ն. ա. քաղաք. քերականութիւն շինողնէն կըսվի-
րին վէր «չակերտներին» չանկեր պեղմաւ ասել . թրգմանիչնէն
մին էլ բուարան շինողնէն՝ ВЪ САМОМЪ ДѢЛѢ-ն իւր ա ն գ ո Ր -
ծ ի ն մէջ կըթըքմանին, РУКОВОДИТЬ բառն էլ՝ ձեռք բե-
րել ու խտտի մին խիլայ թեազայ պեներ...:

Ժզ) Բախկալ Ծառուրին կտակ ըմ՝ անըմ՝ Խուբարանց ու
Այդինանց պագւալը, թող հինչքան զօւրմանն ղեաւըմը կայ
կեարմիր ու սիպտակ գինան խմի, քէֆ անի, դիւշմանին աչ-
քը հանի, մին-մին էլ Երկան շիրեփաւը եասաղույներին կլխին
թխի, թա չէ վէր օշը կլխին պահեց, օրը քիտօրին էլ էտ
զինջիլայ պեց ընկածնէն խնչալաւ ըն նհետը խուսելու ու Թոփ-
խանաւը ընցնող օղլուշաղներին բաղրիար ընելու:

Ժէ) Ըշխարի վրժըպետին կտակ ըմ՝ անըմ՝ իւրան իրեք
տարուայ պընըրքած նաւը, վէր հուքըպըծոնոցը ու Ալըցույ
մհար բուլամայ խոնկ ու փուրլառ բեռնած յունիսին սաղ-
սալամաթ պերաւ Ալին քերծին՝ դէմ ըրաւ ե ա կ օ Ր ը ք ց ե ց .
մհէգ ասըմ ըն սեպոտեմբերի քամուն ա եշըմ, վէր ելքեանը
պեց թողի էհա մին իրեք տունան վըդի Աայիբալուին նան

Քարին տակի ծովերին արաղըմը դարիբուլթուն քաշի, Ծուռայ-
Ծուռայ ապրանքնէ պերի. Աստուծ պարի ճանապար տայ,
պարով քինայ, պարով կեայ. ամմա մուռանայ վէջ կեալուց
փափուկ վրժըպետին մհար էր կ ու տ ի լ ժ ի ն կ ե ո է ք
պերի, դէր Ալըքսանայ մհար մին քր ու զ ա կ ի Ր, մ ի ն էլ
մ ի ն Ե փ Ր Ե մ Վ Ե Ր Գ ի, մին քանէ պիծի-միծի վրժըպառ-
ներու մհար էլ «Մ ա Ր Ե ն ի լ ի լ զ ու լ»:

Ժը) Ազիզ-մազիզ ըխճըկորանցն ու կնանոցը կտակ ըմ՝
անըմ մեծ ու պիծի ղեանգեակնէ՝ վէր իւրանց տիւրնիւրին
կլխան կախ տան, քօղն էլ ծեռքըներին փռնած պահին, վէր
ճնապար քինալիս եա բուլվարըմը մանկեալիս հեար երգայ
ղինգակին տան, մարթէքը հեռի կենան, թէշնա չէ Ալըցէք
անթեալիմ ղատեր ըն, ֆեահլու կըտան խեղճ տիւրնիւրին
վէզը ծռին մաղբուն անին, համ իւրանց անըմը կտորին,
համ ընդրանց ջեարմու տակ քցին:

Ժթ) Լիւտորկաններին կտակ ըմ՝ անըմ՝ Միրզաջանին
չորս պատերը իւրան անհամ՝ քրողներաւը:

Բագուայ ամեռնը Աալան եկող բեւա շխմատ բարմաղ
օլմազ կնանոցը՝ Թթոյ ջրին դեօշերը:

Պօլիցխանին՝ Դաբաղներին ծեօրը՝ լեմնին տանը քշտաւը
բաշաշաղայ ընկած ղախողներին պեց լաղըմը, Աալին կեօղու-
թիւնէն, հարայ-հրոցը, թակն ու մհակը:

Ա. Դաւութին՝ սարին էն զօլայ եկած չուրաթանը, բղկա-
թանը, շիլիպլիլիթն ու միւզիւկը, քլըխնձորն ու տզգանը,
զկեռն ու խնճլոզը:

Աւագ ապօրը՝ հոքի արքայութիւն:

Բաբա ապօրը՝ լեաւ իշտահ:

Մանաս ապօրը՝ ամեն չափի հաբեր:

Լեանկ-Թեամիւրին՝ փողի տոպրակնէ, իժընագին բարե-
պաշտութիւն:

Սումարանին հողերին երակացունին՝ փանքին ծմակնէն:

Կանգիստութեաններին՝ Ղարաբաղը իւրան գէրերաւը,
Ժողովութեաւը, մեռալան ու կենդանաւը:

Ջահիւններին՝ Պեխի աղբիւրը, Չեաքմա գետը, Նախշուն
գետը, Բոտա գետը, Սլմաղ աղբիւրը, Խանքեանդու մատուշկէքը:

Տմբլաչոցը, զուռնաչոցը, Թառչոցը, խաղ ասողներին ու
մեր հեամքեարին՝ Ալըցուց շաբաշ տուած կապէկնէն—լեաւ-
լեաւ ուշունցնէն:

Էս տըմերինը զալամ կտակը ընելան ետը վերջին դեօ-
նըմ՝ Տմբլիս նան Բլըբանիս թիւըմըմ, Ալըցուց մնաս բարով
ասըմ, կուարընէս տէն տինըմ:

Գ Ի Ն Ն Է

Պ ա տ կ ե ռ ո վ 45 կոպ.

Առանց պատ. 35 կոպ.

2013

13597

